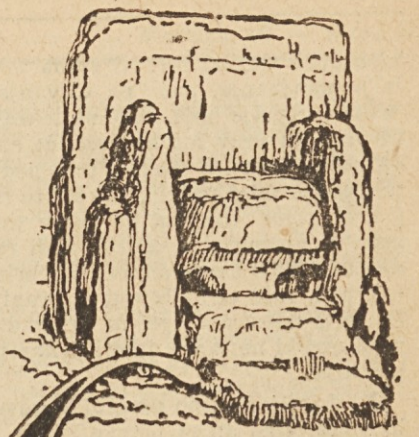

Koroška

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cena:
za naročnike mesečno 90 grošev
posamezna številka 25 grošev

Kronika

Leto III.

Celovec, 11. aprila 1947

Številka 16

Speča socialna vest

Mnogo tožba o slabih časih slišimo. Toda, ali smo se pa že kedaj vprašali, kaj je vzrok, da je danes toliko zla na svetu? Ali so časi res tako slabi, kakor trdimo? Se je mar podnebje spremenilo, ali se je zemlja izrodila? Ne eno in ne drugo? Naravne katastrofe so bile in bodo. Krivda je drugje! Človek je postal slabši. Človek je pozabil na svoje dolžnosti, ki jih ima na eni strani do Boga kot svojega Stvarnika, na drugi strani pa do »svojega bližnjega«, ki mu je po besedah apostola: »brat in sestra v Kristusu«. Otópela je vest.

Kaj je socialna vest? Socialna vest je sodba o moralnosti naših dejanj, ali sodba o moralnosti naših odnosov do bližnjega in do družbe. Moralna dejanja so tista dejanja, ki jih vršimo svobodno, v soglasju z najvišjimi načeli načina življenja. Kar je proti tem najvišjim, od Stvarnika v dušo slehernega človeka položenim načelom, je nemoralno. Socialni čut ima oni, ki izvršuje vse dolžnosti, ki jih ima do bližnjega ali družbe v telesnem, materialnem, duhovnem in nadnaravnem življenju. Vpliv liberalizma, ki je oznanjal neomejeno svobodo od vseh božjih in naravnih zakonov, je pustil strahotne posledice. Zamajali so se vsi temelji, na katerih je slonela družba. Kaj me briga moj bližnji! Kaj me briga družba! Posameznik je vsé, družba, obči blagor ni nič! Vse je dovoljeno, nihče ne sme človeku omejevati njegove svobode. Podjetnik sme neovirano početi s svojo lastnino. Nobena dolžnost do družbe ga ne veže. Iz tega načela izvira nebrzdana tekma za dobičkom. Vest, ki je otopela, se ni več oglasila, ko je delavec postal suženj stroja in le gola številka v računih gospodarja.

Ta vpliv sega še v našo dobo. Lastno ugodje in lastno dobro hodi še vedno pred običnim blagom. Pesnik Gregorčič pravi: »Za vse je svet dovolj bogat, in srečni lahko vsi bi bili, če kruh delil bi z bratom brat s prav srčnimi čutili«. Ker je socialna vest otopela, zato tudi danes ni vse tako, kot bi biti moralo. Nesocialno je, da se ne zgame nikdo, če v sosesčini trpi nekdo pomanjkanje. Nesocialno je, če delavec ne zasluži toliko, da bi lahko dostojno preživel svojo družino. Nesocialno je, da mora tudi mati pustiti otroke in iti na delo, samo da lahko nudi otroku košček kruha, zanemari pa pri tem vzgojo. Krivično in vnebovpijoče je, če nekdo na račun bližnjega živi v razkošju, ali če v času stiske drago, po črnohorzijskih cenah prodaja živila ter tako na račun bednih in lačnih množi svoje premoženje. Mnogo takih socialnih krivic bi lahko našli, ki vpijejo po rešitvi, in ki obenem povzročajo strašne družabne pretrese. Kaj so drugega revolucije, ki vzplamtevale zdaj tu zdaj tam, kakor klic ponižanih in razžaljenih, katere spretni demagogi izrabljajo v svoje strankarske in često tudi brezbožne namene. Ne smemo pa misliti, da socialna vest narekuje dolžnosti le delodajalcem, gospodarjem in onim, ki imajo kaj pod palcem. Tudi delavec ima svoje dolžnosti. Kakor je nesocialno delavcu odtrgovati zaslužek, prav tako je nesocialno tudi, če delavec vestno ne vrši svojega dela, če je pri delu len in površen. Tudi delavcu je vest otopela! V delu vidi le neko zlo, ne pa socialno dolžnost. Dela le, ker mora in dela tako dolgo, dokler ga kdo nadzoruje. Nočemo trditi, da to velja na splošno, toda so taki slučajji. Blagor družbe je odvisen od obeh činiteljev, od delodajalca in delojemalca. Oba morata biti napram drug drugemu pravična.

Kako je otopela socialna vest, pove tudi žalostni pojav — umor nerojenih otrok. Bela kuga je rak-rana, ki uničuje življenja vsakega naroda. Statistike govore, da število rojstev pada. Pravijo, da je vzrok beda. Morda? Toda kako to, da pada število otrok prav tam, kjer bede ni, v pre-

Namestniki zunanjih ministrov so končali zasedanja

Zaključek posvetovanj namestnikov zunanjih ministrov za pogodbo z Avstrijo, ki so se zedinili glede 24 tih od 55 točk državne pogodbe, ni iznenadil, ali neugodno vpliva na razpoloženje iz dveh vzrokov:

1. Zunanji ministri še niso določili roka za ponovno obravnavanje avstrijske pogodbe.

2. Glede nemške imovine so sicer dosegli gotove sporazume, ali dokončno se le niso mogli zediniti.

Najvažnejša vprašanja — nemška lastnina, odškodnina za člane Združenih narodov, koroške meje, vojaške določbe in vprašanje preseljenih oseb — so še vedno nerešena. Zapadni zavezniki so mnenja, da

bi sporazum glede vprašanja nemške lastnine pripravile sovjetsko delegacijo do tega, da bi stopila v pogajanja glede ostalih vprašanj. Doslej pa je ostalo stališče tako zapadnih sil kakor Sovjetske zveze popolnoma neizpremenjeno.

V nekaterih nerešenih vprašanjih osnutka pogodbe namestnikov obstojajo samo malenkostna nasprotja, na drugi strani pa bi sporazum glede poedinih točk privedel do rešitve cele vrste spornih vprašanj.

Nadaljnja usoda avstrijske pogodbe je odvisna od zelo dvomljivega napredovanja posvetovanj glede nemške mirovne pogodbe. Možno pa je, da bodo avstrijsko vprašanje še obravnavali, da bi vsej glede tega dosegli uspeh.

novitve nemške osrednje uprave. Potem ko so sklenili, da bodo glede prometa, financ in prehrane čim preje ustanovili osrednje upravne ustanove, so nastopila pri pogajanjih o podrobnosti tega načrta nasprotstva.

Glavna prepreka je bila ruska zahteva, da naj obdrže vojaški poveljniki zasedbenih področij pravico ugovora proti odločbam teh osrednjih upravnih ustanov. Tej zahtevi sta nasprotovala zastopnika Velike Britanije in Združenih držav, ki hočeta omejiti avtoriteto poveljnikov samo na varnostna vprašanja.

Nadalje so se zunanji ministri zedinili, da se ustanovi tri mesece po sestavi omenjenih osrednjih upravnih ustanov upravni svet za Nemčijo, ki bi mogel pozneje tvoriti začasno nemško vlado. Tudi pri podrobnostih glede izvedbe tega predloga so nastopila nasprotstva.

Končno sta zunanja ministra Bevin in Marshall pristala na francoski predlog sporazuma, po katerem naj bi sestavljali upravni svet po trije zastopniki vsake države. Molotov si je pridržal odločitev glede tega vprašanja.

Zunanji minister Marshall je na seji 9. aprila predložil sestavo razmejivne komisije, katere naloga naj bi bila, da izdela predloge glede revizije predvojnih meja med Nemčijo in Poljsko.

V objasnitvi svojega predloga je izjavil, da je treba Poljski sicer dati na podlagi prevzema velikih področij Vzhodne Poljske s strani Sovjetske zveze precejšnje pokrajine Nemčije. Brez ozira na iztek preiskav razmejivne komisije, katero naj bi sestavili, pa soglašala Marshall v sledečih treh točkah z odgovarjajočo rešitvijo nemško-poljskega obmejnega vprašanja:

1. Južni del Vzhodne Prusije naj postane poljski.

2. Tudi Zgornja Šlezija naj postane poljska, toda zagotoviti morajo, da bo šleski premog in industrijski izdelki na razpolago celokupnemu evropskemu gospodarstvu.

3. Pri razdelitvi ostalih nemških področij, katere ima sedaj zasedena Poljska, naj upoštevajo potrebe poljskega in nemškega kakor tudi vseh ostalih evropskih narodov.

Molotov se je temu predlogu protivil in zahteval, da ostanejo ta področja v okviru Poljske.

Jugoslavija zahteva

Namestnik jugoslovanskega zunanjega ministra Edvard Kardelj je pri zasedanju zunanjih ministrov dne 5. aprila predložil zahteve Jugoslavije napram Avstriji in pri tem zahteval razdelitev Koroške ter denarne reparacije v znesku 150 milijonov dolarjev. V teku svojega govora je Kardelj ostro napadal avstrijsko državo, ki je bila, kakor se je izrazil, dvakrat orodje nemškega imperializma in kateri je treba za vse čase odvzeti možnost, da bi še kdaj igrala takšno vlogo.

Kardelj je podal posamezne zahteve Jugoslavije:

1. Priključitev dela Koroške k Jugoslaviji.

2. Izvedbo ukrepov, ki bi za vse čase preprečili nemškemu imperializmu in vse-nemškemu elementom zadobiti ponovno vpliv na politično in gospodarsko življenje Avstrije.

3. Jamstvo narodnostnih pravic onih Jugoslovanskih državljanov, ki bi po priključitvi Koroške ostali v Avstriji in bili po-

zneje v okvirju izmenjave prebivalstva prepeljani v domovino.

4. Reparacije v znesku 150 milijonov dolarjev. Plačilo reparacij naj se izvede iz tekoče avstrijske proizvodnje, oz. naj izročijo industrijske naprave.

5. Popolna razorožitev avstrijsko-jugoslovanskega obmejnega ozemlja v širini 20 kilometrov.

6. Izročitev vseh vojnih zločincev, kvilingov in izdajalcev, ki jih iščejo zavezniške sile.

Dalje je dejal:

»Že dvakrat v zgodovini se je v zadnjih 40-tih letih Avstrija ponižala kot voljno orodje nemškemu imperializmu. Obžalujemo, da smo morali ugotoviti, da se do sedaj v političnem življenju Avstrije še ni ničesar spremenilo, kar bi upravičilo upanje, da Avstrijci v bodoče ne bodo nikdar več igrali slične vloge. Najostreje zavram trditev, da čuti Jugoslavija sovraštvo napram avstrijskemu narodu.

(Nadaljevanje na 2. strani.)

V Moskvi še nobenih uspehov

Posamezna nasprotja v Moskvi niso privedla doslej do nobene končne odločitve tako vprašanja nemške mirovne pogodbe, kakor tudi ne glede vprašanja pogodbe z Avstrijo.

Sovjetska zveza vztraja na tem, da objavijo količino zlata, katero so zapadne sile zaplenile v Nemčiji, pri čemer se je namestnik sovjetskega zunanjega ministra Višinski skliceval na poročilo predsednika medzavezniške reparacijske komisije in časopisja. Višinski je dejal, da so ti podatki netočni in da zahteva točnejše številke.

Na seji 31. marca se je Marshall ponovno zavzel za gospodarsko enotnost Nemčije in izjavil, da ne bodo dosegli resničnega sporazuma na podlagi brezpogojnih zahtev posameznih članov pogajanj. Združene države odklanjajo razdelitev Nemčije istotako, kakor niso za deljeno Evropo.

Pozval je Velike štiri, da ne pripuste nobenih nesoglasij pri obnovi Evrope. Vsa Evropa rabi najosnovnejše življenjske potrebe in ne poedinim narodim, a Nemčija mora plačati reparacije, toda v odgovarjajoči meri. Nemčijo morajo sicer demilitarizirati, toda obdržati industrijsko raven, da lahko obstoja. Od izkoriščanja nemških gospodarskih virov je odvisno blagostanje Evrope.

Bevin je zahteval, da stavijo one industrijske izdelke, katere je Sovjetska zveza že prejela od Nemčije, na račun reparacij in da zmanjšajo ruske stroške zasedbe.

Molotov je na to odgovoril, da Sovjetska zveza ni prekršila določbe potsdamskega sporazuma, ali da se morajo držati glede nemških reparacij pogodb v Jalti. Prepričan je, da se glede težkoč, ki so nastopile v Moskvi, lahko zedinijo in da ne bodo prešli zakonitih pravic Sovjetske zveze.

Na obdolžitve Marshalla, da hoče Sovjetska zveza izstradati Nemčijo, je dejal, da bi bil položaj prehrane v Nemčiji zdaleka ugodnejši, če bi Velika Britanija in Združene države izvedle v svojih zasedbenih področjih tudi zemljiško reformo. Zaključno je izjavil, da Sovjetska zveza ne namerava ustvariti nevzdržnega stanja v Nemčiji.

1. aprila je Svet zunanjih ministrov objavil, da je bila tajna seja 31. marca, na kateri so razpravljali vprašanje nemških reparacij, neuspešna. Podrobnosti o seji niso objavili. 1. aprila so sejo nadaljevali, a tudi tedaj se niso mogli zediniti.

Zunanji ministri so se 2. aprila zedinili za vzpostavitev začasne nemške vlade. Tozadeven predlog je stavil zunanji minister Bevin, ki je istočasno zastopal mnenje, da brez začasne vlade tudi ni govora o gospodarski enotnosti Nemčije.

Po zemeljski obli

ZDRUŽENE DRŽAVE

Kako veliko važnost polagajo v Ameriki odločitvi vlade, da se bo z vsemi silami zavzela za novo politično smer, je mogoče zapaziti iz govorov v ameriškem domu predstavnikov in v kongresu, ki se vrste drug za drugim in ki imajo večinoma bolj ali manj jasno za svojo podlago ta najnovejši razvoj.

Javno mnenje v Združenih državah je slej ko prej naklonjeno tesni naslonitvi in sodelovanju ameriške politike z organizacijo Združenih narodov in Američanov so se globoko dojmile nekatere kritike Trumanovega govora, češ, da se je premalo oziral na to sodelovanje. Pokazalo se je sicer, da te kritike niso utemeljene in da potekajo skoro izključno iz gotovih krogov, vendar se hočejo odgovorni ameriški politiki izogniti vsakemu sumničanju, da bo Amerika vodila svojo politiko glede Grčije in Turčije ne glede na svoje obveznosti napram Združenim narodom. V tej zvezi je treba omeniti predlog predsednika ameriškega senata Vandenberg.

Vandenbergov predlog predvideva dodatek k ameriškemu načrtu za pomoč Grčiji in Turčiji in pravi:

»Predsednik Združenih držav bo uknil delno ali vso pomoč Grčiji ali Turčiji, če bodo nastopile sledeče okoliščine:

1. Če bo to zahtevala katerakoli grška ali turška vlada, ki bi predstavljala večino naroda.

2. Če bo to zahteval Varnostni svet ali pa glavna skupščina organizacije Združenih narodov. Taka zahteva mora biti sprejeta z zahtevano večino glasov.

3. Če ameriški predsednik spozna, da lahko pomoč Grčiji ali Turčiji zaključijo, ali pa da ta pomoč ne izpolni svojih namenov.

Vandenberg je, ko je prečital svoj predlog, izjavil:

»Če in ko bo ta dodatek k odločitvi pomoči Grčiji in Turčiji uzakonjen, ne bo nihče več mogel trditi, da naša pomoč predstavlja kršitev avtonomije teh dežel, niti da predstavlja kršitev avtoritete organizacije Združenih narodov.

V Ameriki so trdno prepričani, da je mogoče doseči politično svobodo in socialni mir v kateremkoli delu sveta le tedaj, če narodi tudi na gospodarskem polju progovirajo. Obnovitev blaginje na vseh svetih je predpogoj za stalni mir, ki ga si želejo doseči vsi narodi sveta.

Važnost gospodarske obnove niso spoznali samo v Ameriki. Organizacija Združenih narodov se prav tako trudi, da pripomore, kolikor je pač mogoče k normaliziranju gospodarskega življenja v svetu. S to nalogo se, kot je znano, bavi posebni odsek organizacije Združenih narodov, to je Gospodarski in socialni svet.

Na tiskovni konferenci 3. aprila je predsednik Truman izjavil, da ne obstoja nevarnost, da bi prišli v Združenih državah komunisti na vlado. Povdaril pa je, da nihče ne sme zavzemati mesta v vladi, če obstajajo dvomi glede njegove lojalnosti.

VELIKA BRITANIJA

Osnutek zakona za uvedbo splošne vojaške dolžnosti v Veliki Britaniji so 1. aprila v Spodnjem domu sprejeli. Predlog da predložitev osnutka zavrnejo, so z 386 glasovi proti 35 glasovom odklonili. Med poslanci, ki so predlog zavrnil, je bilo 70 članov delavske stranke.

Britanska vlada je sklenila, da znižajo obvezni vojaški rok od 18 na 12 mesecev. To so sklenili na podlagi dodatnega predloga ministra za delo in ministra za narodno obrambo.

ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

Gospodarski in socialni svet Združenih narodov je 29. marca končal svoje četrto zasedanje. To štirideskono zasedanje je pokazalo, da je svet prešel iz svojega organizatoričnega obdobja k svoji pravi nalogi v smislu Listine Združenih narodov.

Poleg drugega so obravnavali predvsem tri glavna vprašanja: 1. nujnostni ukrepi za povojno obnovo, 2. dalekosežni načrti za gospodarski razvoj zaostalih področij in mednarodno trgovino, 3. vprašanje človeških pravic.

Ustanovili so dve gospodarski komisiji in sicer za Evropo in Azijo. Komisija za Evropo bo lahko začela delovati takoj ter bo prevzela in vzporedila delovanje nekaterih dosedanjih ustanov za nujno pomoč v Evropi. Nasprotno pa se komisija za Azijo ne bo mogla nasloniti na kakšne dosedanje stanove ter bo tako morala šele izdelati načrt za svoje delo.

Svet je posvetil veliko časa vprašanju človeških pravic. Ustanovil je odbor osmih narodov, ki bo izdelal osnutek mednarodne Listine pravic. Ta osnutek bo preučila glavna skupščina leta 1948. Svet je v gornjem okviru izvolil člane za dva

pododbor: za pododbor o svobodi obveščevanja ter pododbor za preprečevanje razlikovanja. Odboru za obveščevanje so dali nalogo, da izdela načrt za svetovno konferenco o svobodi tiska, radia in filma, ki bo spomladi 1948.

Združene države igrajo glavno vlogo pri gospodarski obnovi sveta ter so do konca leta 1946 odobrile 58 državam kredite v znesku 9.280 milijonov-dolarjev. Imenovane kredite so razdelili takole: britanski imperij 4.675 milijonov; Francija 1.946,1; ameriške republike 576,9 milijonov; Nizozemska in kolonije 562,6 milijonov; Sovjetska zveza 241,7 milijonov; Italija 204,5 milijonov; Kitajska 199,8 milijonov; Belgija 147,2 milijonov; Grčija 93,7 milijonov; Poljska 93,3 milijonov; Finska 80,1 milijonov; Norveška 75,9 milijonov; Češkoslovaška 72 milijonov; Turčija 40,8 milijonov; Saudova Arabija 27 milijonov; Filipini 25,7 milijonov; Koreja 25 milijonov; Japonska 15 milijonov in druge države 177,4 milijonov.

FRANCIJA

General De Gaulle je imel po nekem govoru v Bruneval-u pogovore z francoskim ministrskim predsednikom Ramadier-om, ki so potekali v precej neprijetnem tonu. Sicer je obljubil, da svojega položaja kot vodja bivšega odporiškega gibanja ne bo izkoristil v propagandne svrhe, toda ni dvoma, da namerava po dolgem času zopet aktivno stopiti na politično pozornico.

Vsi so napeto poslušali govor De Gaulla, katerega je imel v Strassburgu. Takoj po govoru pa so že ustanovili novo francosko stranko. Pri ustanovnem zborovanju pod predsedstvom bivšega francoskega ministra za informacije Jacques Soustelle-a je bilo navzočih dvajset bivših vodij protikomunističnih odporiških skupin, ki so sklenili, da sestavijo takoj »Unijo francoskega naroda«, da bi izvedli reformacijski načrt, katerega je De Gaulle orisal v svojem govoru v Strasburgu. Na čelu te unije stoji konzervativni politik Emile Cremer.

SPANIJA

V Parizu so ustanovili novo špansko-republikansko koalicijo, ki bo nadaljevala skupno borbo proti Francovi vladi. V vodstvu so: Felipe Gozalovo (levičarski republikanec), Pedro Pedro Fernandez Canceja (Republikanska unija) in Juan Martinez (Federativna stranka).

Tridesetletni španski prestolonaslednik Don Juan je sprejel osebnega odposlanca Franca, kateremu je predal svoj odgovor na proklamacijo španskega državnega vodje. Odgovor je sestavil po posvetovanjih s svojimi političnimi svetovalci in v njem odločno zavrnil Francovo ponudbo ter jo označil za »popolnoma enostranski ukrep«.

Falanga smatra Francov načrt kot udarec proti njej, ker je upala, da bo tudi nadalje obdržala nadzorstvo nad državo. Liberalni monarhisti so proti pogojem, ki so predvideni za imenovanje kralja. Konzervativni monarhisti so pa zelo navdušeni zanj.

GRČIJA

1. aprila je v Atenah umrl kralj Jurij II. na srčni kapi. Po seji vlade v kraljevski palači so proglasili brata umrlega kralja, prestolonaslednika Pavla, za kralja vseh Grkov. Kralj je 45 let star, poročen s princesinjo Frideriko Luiso, hčerko vojvode Braunschweig.

Grški ministrski predsednik Maximos je predal novemu kralju izjavo o odstopu svoje vlade. Kralj mu je poveril sestavo nove vlade.

NEMCIJA

Rudarji v celem Porurju so skozi nekoliko dni stavkali in zahtevali za sebe in svoje družine višje obroke hrane. Mero-dajna mesta pa niso mogla ugoditi njihovim zahtevam in grozili so jim celo, da jim zmanjšajo še dodatne obroke, katere so dobivali, če ne nastopijo dela. 5. aprila pa so nepričakovano zopet nastopili delo. Vodje sindikata pa so na neki seji celo razpravljali, da bi s povečanjem dela izenačili izpadlo proizvodnjo.

JAPONSKA

V toku meseca aprila bodo Japonci šli štirikrat k volitvam. 5. aprila so volili župane in krajevne predstojnike, 20. aprila bodo volili 250 članov zgornjega doma in 25. aprila člane spodnjega doma. Končno bodo 30. aprila volili mestne in občinske svetnike.

Politični opazovalci so mnenja, da bo večina od 5 milijonov Japoncev, ki so se vrnil posebnost iz Kitajske v domovino, volila levičarske stranke, tako da lahko računajo socialisti in komunisti z zvišanjem glasov. Večina povratnikov ne more dobiti stanovanja in dela in je njih položaj brezupen.

Kdo je več: učenjak ali gospodar?

(Nadaljevanje in konec.)

Tudi pri živini je treba veliko vedeti, da se dobro razvija. Skoraj nobeno delo na kmetiji ni čisto mehanično, povsod je treba premisleka in odločitve. Tako je kmetovo poklicno delo že močno razumsko. Čim bolj napreduje tehnika kmetovanja, tem bolj se ročno delo umika razumskemu, vendar bo kljub temu ostalo slej ko prej telesno.

Podobno je pri umskih poklicih. Tudi polirjevo delo pri gradnji stavbe je razumsko, saj mora po dobljenem načrtu zarisati in položiti temelje in skrbeti, da se dela s pravim materialom, da so prav izvršene armature pri nosilcih itd. Vendar je njegovo delo bolj pomešano z ročnim kot delo arhitekta, ki je v svojem umu zamislil stavbo samo in izdelal načrte. Težak, ki meša malto in nosi opeko, je popolni ročni delavec.

Sedaj pa odgovor na vprašanje: čigavo delo je več vredno?

Na viden odgovoriti ni težko. Vsak bo brez premišljanja dejal: na vsak način delo arhitekta. Res je njegov poklic odgovornejši od poklica težakovega. Zato pa mora biti tudi boljše plačan. On je za svoj poklic dolgo študiral in se trudil ter žrtvoval, dočim težaku tega ni bilo treba. Zato pa zdrava pamet pravi, da pošteno duševno delo ne more biti slabše plačano kot telesno, pač pa obratno.

Ta hip sem se domislil zgodbi. K podeželskemu župniku pride mehač, ki v nedeljo pri maši na orglah meh pritiska, rekoč:

»Gospod, po svetu sem bil med vojno in sem tega mnenja, da zaslužim isto plačo kot organist. Če jaz odneham, organist na tipkah nič ne opravi! Vidite, gospod, oba sva enaka.«

Župnik je bil moder mož. Malo premislil in pravi:

»Ze prav! Ustreči ti hočem. Da pa ne bo pri organistu kakega zgledovanja z- stran enakih plač, boš eno nedeljo ti meh tlačil, organist pa orglal, naslednjo nedeljo bosta pa zamenjala: ti boš orglal, a organist bo mehove gonil.«

»Orglati pa ne znam, gospod...«

»Glej ga! Organist zna pa oboje. Kaj praviš?«

Mehač je brez besede odšel in ni nikdar več zahteval enake plače za organistom.

To zgodbi sem napisal, da bi spodbil mnenje o enakosti ljudi glede zaslužka. To ni in nikoli ne bo mogoče. Poklicno delo se razlikuje od drugega po kakovosti, važnosti za člov. družbo, večji odgovornosti itd. Zato se mora pri plačah to upoštevati.

A vsi poklici so potrebni. Brez težaka bi ne bilo malte, ne opeke, ne drugega materiala. Brez vsega tega pa bi lepe stavbe ne bilo in bi ostal arhitektov načrt le krpa papirja. Zato pa je vsak poklic vreden spoštovanja in priznanja ter poštenega plačila, samo da je vestno in pošteno izvrševan. Ne gre toliko za to, kakšen poklic opravljaš v svojem življenju, kakor za to, kako ga opravljaš. Vsak delavec je vreden svojega plačila po svetni oceni.

Poklic pa ni le materialnega, marveč tudi duhovnega značaja. Pred Bogom, ki neskončno pravično sodi, je zvesto delo cestnega pometaja prav toliko vredno kot delo visokega uradnika, če dela v prid naroda. Bog ne gleda samo na vrsto in svetovno veljavo poklicnega dela, temveč na človeka, ki ga izvršuje. V tem leži tista, ljudem večkrat skrita veljava poklicnega dela, ki ima svojo visoko ceno v osebni vrednosti, kakor smo že zgoraj omenili. In vprav ta osebna vrednost je tisto merilo, ki tudi najskromnejši poklic dvigne na stopajo najbolj imenitnih poklicev. Svet dozda tega največkrat ni videl in ne vedel, zato pa tudi ne cenil. Prihajajo časi, ko se bo to pristno krščansko ocenjevanje poklicnega dela uveljavilo. In takrat bomo na vprašanje v naslovu odgovorili: Če je vsak na svojem mestu cel mož v svojem poklicnem delu, ni med njima razlike.

Novice v enem stavku

Poslednje ameriške čete, ki so bile v Islandiji kot zasedbena posadka, so otok zapustile.

V Bombaju in okolici so podaljšali pre-poved izhoda za nadaljnih 36 ur.

Italija je priznala neodvisnost Islandije in imenovala svojega poslanika v Reykjaviku.

Egiptovski kralj Faruk se je udeležil vojaške parade, ki so jo priredili za slovo angleškim četam, ki zapuščajo Egipt.

Vse rimsko časopisje je v četrtek prineslo poročilo, da je bil italijanski potniški parnik »Rex« od jugoslovanskih potapljačev uničen.

možnejših slojih? Ne! Ni vzrok toliko beda in pomanjkanje, pač pa uživanjaželjnost. Žrtev se ljudje boje, zato ne marajo otrok. In vest jih prav nič ne peče, če so sokrivi, da narod izumira. Tudi v tem pogledu žal, mnogokje velja načelo, kaj mi to nese. Ker jim številna družina ne gre v račun radi zabave, uživanja in morda tudi radi tega, da bodo lažje sina edinca ali hčerko edinko oskrbeli, zato se ogibljejo in branijo otrok. In kako nesocialno je, če družina s številnimi otroki ne more dobiti primerne stanovanja!

Ni dovolj, da smo osvetili le gospodarsko in materialno stran pomanjkanja socialnega čuta. Tudi v duhovnem oziru se veliko greši. Vse premalo se zavedamo, da ima človek tudi pravico do duhovnega življenja in do duhovnih dobrin. K duhovnim dobrinam spadajo: krščanska vzgoja, izobrazba, dobro ime in svoboda.

Še na eno socialno dolžnost vzgojiteljev naj opozorimo. Otrok je tudi član svojega naroda. Zato ima pravico, da se ga poučuje v tistem jeziku, v katerem govorita oče in mati. Narodno odpadništvo! Grd madež na narodu, grd madež pa tudi na onih, ki narodno odpadništvo hočejo! Slovenski šolski pouk, slovenske šole, to je najosnovnejša socialna pravica slovenskih staršev, katere si nikoli ne smejo pustiti vzeti. To je pravica slovenske mladine, dana ji od Stvarnika samega. Kakor v pogledu krščanske vzgoje ne sme biti nikakega mešetarjenja, prav tako ne sme biti nobenega popuščanja na škodo slovenske besede. Tako vzgojo omogočiti pa je dolžnost družbe, t. j. države. Greh proti tem osnovnim socialnim pravicam povzročajo vsi, ki kakorkoli onemogočajo pouk slovenske mladine v materinem jeziku, greh, ki se bo prej ali slej maščeval na družbi sami. Ne more biti namreč dober človek oni, ki izgubi bodisi po svoji krivdi, ali pa po krivdi drugih tako dragocene svetlinje kakor sta vera in materina beseda.

Vzdriniti spečo socialno vest, to bodi naša dolžnost. Ko bo vsak človek storil to, kar mu socialna vest naroča, to je, da bo izpolnil Gospodovo naročilo: »Česar nočete, da bi drugi vam storili, tega tudi vi drugim ne storite« in zopet: »Kar želite, da drugi vam storijo, to storite tudi vi drugim«, bo zavelo v družbi novo življenje. Slavili bomo vstajenje!

Dr. Gruber odgovarja

(Nadaljevanje s 1. strani.)

V nekem razgovoru z zastopnikom International News Service je dr. Gruber izrecno poudaril, da pomeni odcepitev dela Koroške in Stajerske, kakor jo je zahteval podpredsednik jugoslovanske vlade Kardelj, za avstrijsko vlado, da pogodbe ne bo podpisala.

V zvezi s tem je navedel, da so se velesile obvezale, da bodo Avstrijo zopet vzpostavile kot nezavisno in demokratično državo po sklepih moskovske deklaracije. To pomeni, da naj obdrži Avstrija meje, kakor so bile pred priključitvijo k Nemčiji.

Govoril je tudi o obdobjih, katere je navedel jugoslovanski podpredsednik vlade Kardelj zaradi političnega zadržanja avstrijske vlade in zaradi nedovoljne izvedbe denacifikacije.

Zaključno je dejal, da bo avstrijska vlada kaznovala slehernega vojnega zločinca. Ali v Avstriji ni več, marveč dejansko mnogo manj takšnih zločincev kakor pa v Jugoslaviji.

Drobne novice

Vodja romunske opozicije Julius Maniu je zastopnikom tujega tiska izjavil, da so romunski zapori prenapolnjeni s številnimi pripadniki opozicije, ki so jih zaprli brez vsakih obravnjav. Kakor Maniu izjavlja, je vlada samo od meseca marca letos zaprla 264 članov opozicije.

Jugoslovanski proračun za leto 1947 znaša 85.854.000.000 dinarjev. Na Narodno Republiko Slovenijo odpade 3.223.883 tisoč dinarjev. V republiškem proračunu odpade na administracijo 160.000.000 dinarjev. V primeru s proračunom iz leta 1946 so se zvišali izdatki za ljudske odbore od 165.000.000 dinarjev na 708.000.000 dinarjev, tako je govoril finančni minister Zoran Polič v razpravi k predlogu splošnega proračuna za leto 1947.

Varnostni svet Združenih narodov je sklenil, da bo Amerika stalno nadzorovala nekdanje japonske mandatne otoke. To so otoki, ki jih je Japonska dobila od Nemčije po prvi svetovni vojni. Na teh otokih naj bi Združene države zgradile vojaška oporišča in otoke poljubno utrdile.

V planinskem svetu

Kjerkoli se na Koroškem ozreš proti jugu ali jugovzhodu, zapirajo pogled strmi grebeni Karavank. Za njimi in med njimi se na skrajnem vzhodnem delu Karavank bleščijo beli vrhovi Kamniških ali Savinjskih planin. V ta najlepši gorski svet, tja, kjer se stikajo Kamniške planine s Karavankami, smo se namenili, da spoznamo ta prelepi košček slovenske koroške zemlje.

Z lokalno železnico se peljemo iz Sinče vasi mimo Dobrle vasi, Goselne vasi in Zitare vasi do Miklavčevega. Prijazna naselbina je to ob vhodu v Belsko sotesko. Dobro pivo so kuhali in upamo, da bodo spet kmalu kuhali v pivovarni na Miklavčevem. Malo pod Miklavčevim pridrvi iz soteske reka Bela in se nato po ravnini in prostranih lokah počasi vali proti Dravi.

Reka Bela prihaja izpod Belske Kočne. Malo pred Železno Kaplo sprejme na desnem bregu potoka Remšenik in Lepeno, takoj za Železno Kaplo pa Lobnik. Na levem bregu sprejme v Železni Kapli Obirščico.

Belska dolina je od Miklavčevega proti Železni Kapli in naprej proti izviru Bele po svoji slikovitosti in geologiji najvažnejša in najzanimivejša izmed dolin v Karavankah. Po svojih zdravilnih vrelcih in milem podnebnju slovi Belska dolina daleč po svetu.

Takoj za Miklavčevim začne vlak sopihati, navzgor hiti proti Reberci. V ozki soteski smo, pod nami šumi reka Bela, ki je tu večkrat resnično bela. Ko se ji primešajo razni odpadki reberske papirnice, postane Bela penasta in bele barve, izgleda kakor bi valila velike mase pršičastega snega s seboj.

Potok Bela postane v svojem spodnjem teku reka Bela. Ob lepem vremenu je Bela ponižna reka, ki ostaja s svojo bistro vodo na dnu svojega korita. Prijazno skaljka vodica od skale do pečine in šumlja v malih brezštevinih vodopadih, lepih slapovih. Kadar pa po nevihtah in daljših nalivih narastejo vode, kadar se nad vrhovi Savinjskih planin utrga oblak, takrat naraste vodovje v Beli, vsa motno rjava je, z veliko silovitostjo vali kamenje in skalovje s seboj, prestopi in ruši bregove in nasepe ter preplavlja okolico.

Nad Belo pelje cesta proti Železni Kapli in visoko nad stenami soteske zagledamo zidovje gradu na Reberci. Reberca je zelo obširna župnija, ima pa malo prebivalcev, okrog 600. Njih število pa se stalno menja, kakor je pač zapostavitelj v tovarni celuloze na Reberci, ki je zgrajena spodaj v dolini ob reki Beli.

Od postaje Reberca zaide vlak še bolj v pečine, že izgleda, kakor da ne pridemo naprej. Po hudih naporih pa se lokomotivi vendar posreči, ko je menda že izpuhala vso paro, da pripelje naprej do kapelske elektrarne in se nato ustavi na ličnem koldvoru malo pred trgovom Železna Kapla.

Železna Kapla je sodni okraj za dve občini: trg Železna Kapla in Bela, ki pa imata obe svoj sedež v trgu. Sodni okraj ima okrog 4.000 prebivalcev in obsega okrog 23.000 ha površine, od tega je največ goz-

da. Prebivalstvo v trgu Železna Kapla je precej nemško, ne toliko po narodnosti, kolikor po miselnosti. Okolica je stoddstotno slovenska. Železna Kapla je znano letovišče in severno izhodišče za potovanja v Karavanke in Kamniške planine.

Župnija Železna Kapla ima 2.700 prebivalcev, večina seveda izven trga. Cerkev sv. Mihaela se omenja že v letih 1050 do 1065 kot last brikenških škofov, leta 1106 pa že kot župnija. Sedanja lepo župnijsko cerkev so zgradili v 15. stoletju.

Skoraj v trgu je znana božja pot Marija v Trnju.

Kraj se je začetkoma imenoval samo Kapla, šele pozneje je dobil po železarski obrti pridevek »železna«. V Kapli je bilo v 14. stoletju skladišče za železo, ki so ga pridobivali v Labudski dolini. Iz Kaple so vozili preko Jezerskega vrha na jug. Mestu Celovcu se je posrečilo polagoma usmeriti in tako preložiti ves promet proti jugu preko Ljubelja. Ko je bila popravljena leta 1650 cesta čez Ljubelj, je Kapla izgubila ves promet z jugom. Razvila pa se je tu močna železarska obrt, ki pa je pozneje tudi skoraj popolnoma propadla. Razpadlo zidovje starih fužin nekaj kilometrov nad Železno Kaplo v dolini Bele še spominja na te čase cvetoče železarske obrti.

Železna Kapla je imela tudi posebne pravice trgovati z morsko soljo. Tudi sol je prihajala v Železno Kaplo in tu naprej na Koroško preko Jezerskega vrha. Po propadu železarske obrti in po propadu trgovine z jugom je trg Železna Kapla skoraj popolnoma zaspal, dokler ga ni spet dvignila zlasti lesna trgovina po otvoritvi ozkotirne železnice leta 1902.

Omenjeno je že, da sprejema potok Bela na levem bregu Obirščico, na desnem bregu pa potoke Remšenik, Lepena in Lobnik. Po teh štirih potokih so tudi nazvane doline Lobnik, Lepena, Remšenik in Obirško.

Po Lobniški dolini vodi pot na planinske pašnike Luže pod Peco in se od tu nadaljuje prehod v Podjuno, v Globasnico. V Lepeni, 10 km od Železne Kaple, je ljudska šola. Iz Lepene je prehod v Toplo, k Sv. Ani v Koprivni in naprej v Črno.

Tudi v Remšeniku, 8 km od Železne Kaple, je ljudska šola. V tej dolini sta dve podružnici župnije sv. Mihaela v Železni Kapli. Podružnična cerkev sv. Marjete je 10 km oddaljena od Železne Kaple in stoji 926 m visoko. Mimo vodi pot na planino pod Olševo in naprej k Sv. Jakobu v Koprivni v Črno.

Podružnična cerkev sv. Lenarta je oddaljena 13 km od Železne Kaple in je 1330 m visoko. Mimo vodi v višini 1432 m prehod k Sv. Duhu in naprej v Solčavo. Za časa turških vpadov so pridrli Turki tudi do št. Lenarta in ljudstvo pripoveduje, da so krmili konje pri velikem oltarju v cerkvi. Ko so pa drli nato Turki naprej čez Olševo, so se vsi pobili v skalovju. Iz konjskih brzd so nato naredili ljudje verigo in jo v spomin na turške boje ovili

okoli cerkve v višini dveh metrov. Konjske podkve pa so nabili na cerkvena vrata.

Turški navalni so povzročili našim deželim strašno nesrečo. Saj so skoro tristo let morale naše dežele vzdržati napade Turkov, ki so s svojimi četami leto za leto požigali in plenili, neštete množice slovenskega prebivalstva pa odvedli s seboj v sužnost. Za vse bodoče čase je turška nevarnost našemu narodnemu življenju vtisnila neizbrisne sledove. Mogoče se ta doba turških navalov da primerjati po svoji grozovitosti le še z dobo v letih 1941 do 1945.

V dobi »turške sile« so večkrat stali Slovenci in Hrvati popolnoma osamljeni močnejšemu sovražniku nasproti. V tem času so mogli severni in zapadni sosedi Slovencev nemoteno gospodarsko in kulturno napredovati. In vendar Slovincem in Hrvatom ni upadel pogum in ni pojenjala vztrajnost, zopet in ponovno braniti ogroženo domovino. Zato pa živi med slovenskim narodom toliko pripovedk in toliko narodnih pesmi iz teh časov.

Prvič so pridrle turške čete proti Koroški meji leta 1471. Tega leta so Turki divjali dvakrat po Kranjskem in Južnem Štajerskem. Ena četa je divjala proti Kranju in po dolini Kokre do koroške meje, pa se je spet umaknila. Koroški deželni stanovni, mesto in kmetije, so sklenili priti svojim sosedom na pomoč. Krištof Ungnad Zeneški in Viljem Senk z Ostrovice sta hitela z nabrano vojsko čez Ljubelj in Jezerski vrh na Kranjsko. Toda Turkov ni bilo več, odšli so že preje s svojim plenom in velikim številom sužnjev.

Prvič je videla Koroška Turke v svojih mejah leta 1473. Dne 25. septembra so pridrle turške čete preko Jezerskega vrha v Železno Kaplo. Turki so prišli tako nenadoma, da se prebivalci za kak odpor niso imeli časa pripraviti. Pobegnili so prestrašeni na visoke pečine nad reko Belo in valili skale na turške čete v dolino. Ubili so tako 17 Turkov in 200 konj, niso pa ustavili turške čete, ki je divjala naprej proti Reberci. Ko so ropali in požigali po Koroški tja do Trga in št. Vida na Glini, so se vračali na Hrvaško mimo Dravograda in po Mislinjski ter Savinjski dolini.

Ponovno so hoteli prodrati Turki na Koroško v jeseni leta 1475, zloglasni Miha Cvirar jim je kazal pot. Tedaj pa so bili prebivalci pravočasno obveščeni in na nevarnost pripravljeni. Vse ceste, po katerih vodijo ceste na Koroško, to je čez Podkorenško sedlo, čez Ljubelj in Jezerski vrh, so bile tako dobro zavarovane, da Turki niso mogli naprej.

Koncem septembra leta 1476 so vdrli Turki na Koroško preko Trbiža v Podklošter ter so ropali in požigali, da je od Vrbskega jezera do Velikoveca ostalo le malo hiš. Po isti poti so prišle turške čete na Koroško tudi leta 1478 in so takrat odpeljali Turki s seboj okrog 10.000 sužnjev. Od teh se jih je pa precej vrnilo domov, ker so Hrvati te turške čete na povratku v Bosno popolnoma porazili.

V velikem obsegu so ropali Turki ponovno po Koroškem leta 1480 in 1483.

Ko so na zadnjem pohodu preko Jezerskega vrha na Koroško bili Turki napadeni v dolini Bele pred Železno Kaplo, so bili kmetje pripravljeni in so Turke odbili.

Ti so pustili takrat, kakor pravi ljudski pripovedovanje, pismo z železnimi pečat da ne pridejo več na Koroško. V skalovju nad reko Belo pa še danes kažejo pečine, ki ima podobo turškega obraza. »Tu je okamenel eden izmed Turkov, ki se nis pravčasno umaknili«, pripoveduje ljudski poročilo.

V okolici št. Lenarta in v votlinah pod Olševo so se skrivali begunci in letih prej njega stotletja, ko so še nabirali vojaške. V teh votlinah pa so stanovali ljudje že pred mnogimi tisočletji.

Na Koroški strani je pod Olševo v višini 1500 m znana votlina, ki je odprta proti jugu. Ljudje tam okrog pravijo tej votlini Zijavka. Vhod v votlino je 15 m širok in 5 m visok, votlina pa je globoka okrog 100 metrov. V tej votlini so stanovali ljudje v zgodnji kameni dobi, torej v letih okrog 4.000 pred Kristusovim rojstvom. To votlino, ki pa je že na jugoslovanskem ozemlju, je natančno preiskala znanstvena komisija pod vodstvom prof. Brodarja leta 1929.

V votlini so našli ostanke 50 različnih živalskih vrst, največ je bilo kosti jamskega medveda. Kostni so bile predelane v raznovrstno orodje. To vse dokazuje, da so živeli v teh krajih ljudje že 6.000 let pred Kr. roj., da so se hranili z mesom divjih živali, oblačili pa so se v kožo divjih živali.

Gorska skupina Olševe doseže višino 1930 metrov. Z Olševe je razsežen razgled po Savinjskih Alpah, po Savinjski, Mežiški in Logarski dolini ter na Julijske Alpe s Triglavom in na Visoki Klek. Olševa tvori nekako zvezo Karavank s Savinjskimi planinami, pada strmo proti jugu, polagoma pa se znižuje proti severu.

Vrhovi Olševe in s tem vrhovi Karavank se nadaljujejo v zahodni smeri proti Pastirkovemu vrhu in Pavličevemu vrhu, kjer so prehodi iz Belske doline v Solčavo in Logarsko dolino. Na Jezerskem vrhu se stikajo Karavanke s Kamniškimi planinami.

Iz Železne Kaple vodi po dolini Bele lepo izpeljana cesta mimo znane Krištofove pečine do letovišča Bela. To leži 843 m visoko, je oddaljeno od Železne Kaple 10 km, ima šolo in kapelico. Od tu pelje cesta proti vrhu in doseže po več kot 10 krasno izpeljanih vijugah v višini 1218 m Jezerski vrh.

Krasen pogled se odpre z Jezerskega vrha. Na desni se nadaljujejo vrhovi Karavank, ki dosežejo v Pristovnikovem ali Koroškem Storžiču višino 1760 m. Na nasprotni strani proti jugozahodu zapira obzorje Kranjski Storžič, kjer doseže južna veja Karavank višino 2132 m. Pod nami je široka gorska dolina Jezersko, ena najlepših dolin v Slovenskih Alpah. Jezersko je bila skoraj edina občina v bivši vojvodini Koroški, ki je imela popolnoma slovensko in ne »znamenito« utrakvistično šolo.

Na levo se odpira veličastni pogled na glavne vrhove Kamniških ali Savinjskih Alp. Od Kočne preko Grintovca, Dolgega hrbita in Skute se v višini okrog 2500 m vrstijo grebeni do Rinke in Križa, kjer se v višini 2163 m stikajo meje treh dežel: Koroške, Kranjske in Štajerske. Križ in Rinka kakor prstan vežeta vse te tri dežele. (Nadaljevanje na 6. strani.)

Iz našega slovstva

3.

Nauk novoporajajočega se humanizma je predvsem poveljeval človeka kot poedinca, na drugi strani pa se je zavzemal tudi za narodnost. Pozneje pa se je močno okrepila renesansa, ki je hotela prenoviti človeški rod po naukih starogrških in rimskih načel. V tem času se je predvsem poglobil študij klasičnih jezikov in klasične kulture.

Izrazito človeško mišljenje se je polastilo tudi Cerkev. Višja duhovščina je v mnogih primerih zanemarjala svoje službene dolžnosti, dočim se je nižja zaradi slabih socialnih razmer vdajala trgovini in raznim drugim obrtim. Tudi življenje v samostanih se je pod vplivom humanizma zrahljalo.

Najtežje čase pa je preživljal kmet, ki je bil na milost in nemilost izroččen svojim graščakom.

Vse to so bili vzroki za veliko versko revolucijo, povod zanjo pa je bilo oznanjevanje odpustkov in zbiranje denarja za gradnjo cerkve sv. Petra v Rimu, kar so mnogi napačno tolmačili.

Na dan pred Vsemi svetimi leta 1517. je bogoslovni profesor in redovnik Martin Luther nabil na cerkvena vrata v Wirttembergu na Nemškem 95 stavkov proti odpustkom. S tem je nastal spor med njim in med cerkvenimi oblastmi, ki ga ni bilo mogoče več odstraniti. Dve leti za tem je Luther zavrgel vrhovno oblast papeža in cerkvenih zborov in se skliceval le na sv. pismo in osebno prepričanje. Leta 1520 je sežgal papeško bulo, ki mu je grozila z izobčenjem, če ne preklične svojih 41 trditev. To je bil dokončen prelom v Rimom. Luthru so se pridružili še številni drugi nasprotniki rimske Cerkev.

Luther je pričel za širjenje svojega nauka prevajati sv. pismo v nemščino. Prevajal ga je na gradu Wartburgu, kjer je živel skrit pod lažnim imenom. Nekatere stavke sv. pisma je nasilno prilagodil svojim naukom, a kar je bilo neskladnega z njegovim naukom je zavrgel. To je bil začetek protestantske vere, ki se je pričela iz

Nemčije naglo širiti tudi v sosednje dežele in je našla svoj odmev tudi v Sloveniji.

*

Največji oznanjevalec protestantizma na Slovenskem je bil slovenski pisatelj Primož Trubar (1508 — 1586). Rodil se je na Rašici pri Turjaku. Z dvanajstimi leti je odšel študirat na Reko, odkoder se je leto kasneje preselil v Salzburg in na Dunaj. Tu si je služil kruh s petjem. Tržaški škof Peter Bonomo ga je vzel k sebi za svojega služabnika in cerkvenega pevca, obenem pa ga je pripravljajal na duhovniški poklic. Ker je bil Bonomo pristaša protestantizma, ni čudno, da se je pričel za novo vero navduševati tudi Trubar.

Še pred mašniškim posvečenjem je dobil Trubar v oskrbo župnijo Loko pri Radečah (1527). Z dohodki župnije se je nato dve leti šolal na Dunaju, nakar ga je Bonomo posvetil za duhovnika. Ker je bil izreden govorniški in pevski talent in ker je znal mnogo jezikov, je bil postavljen za vikarja v Laškem, obenem pa je bil še nadalje upravitelj župnije v Loki. Ker je v svojih pridigah ogreval farane za protestantizem, je prišel kmalu v spor s farani in je zato z veseljem sprejel mesto stolnega pridigarja v Ljubljani. Iz Ljubljane se je moral zaradi svojih naukov umakniti (leta 1540.) v Trst k svojemu zaščitniku. Dve leti nato je ljubljanski škof Kacijanar, ki je bil tudi pristaša protestantizma, imenoval Trubarja za stolnega kanonika. Kacijanarjev naslednik škof Urban Textor (Tkalčič) je bil odločen katoličan, zato je poslal Trubarja iz Ljubljane v št. Jernej na Dolenjsko. Ko pa je Trubar zvedel, da je proti oznanjevalcem protestantizma izdano zaporno povelje (1548), je zbežal v Nemčijo. Škof mu je vzel vse službe, obenem pa je bilo zaplenjeno tudi njegovo celotno premoženje.

*

V Rotenburgu na Bavarskem je dobil Trubar mesto pridigarja. Tam se je tudi oženil in tako očitno prelomil s katoliško vero. Ker je uvidel, da mu z besedo ni mogoče širiti novega nauka med Slovenci, je pričel pripravljati slovenske knjige.

Leta 1551. je izdal dve slovenski knjigi: ABECEDEARIUM in CATECHISMUS. Abecednik, ki je imel osem listov, je obsegal le abecedo, zloge in nekaj

vprašanj in odgovorov iz katekizma. V katekizmu pa je bil izbor iz protestantskih katekizmov in šest pesmi z notami ter nekaj molitev.

Knjižici sta bili tiskani v gotici. Tiskal jih je tiskar Morhart v Tuebingenu. Štiri leta pozneje je izdal Trubar obe knjigi v latinici, leta 1557. pa je izdal debelo knjigo z naslovom »Ta prvi dejl tiga noviga testamenta«. Sredi 1561. leta je prišel Trubar v Ljubljano kot voditelj slovenske protestantske cerkve. Tu je ostal štiri leta. Leta 1562 so izšli »Artikuli oli dejli te prave, stare vere krščanske«, dve leti za tem pa »Slovenska cerkovna ordninga«. Zaradi te knjige je bil Trubar končno javno izgnan v Nemčijo.

*

Tudi to ponovno izgnanstvo ni vzelo Trubarju navdušenja za širjenje protestantizma in pisanje novih knjig. Spisal in izdal je še »Ta celi psalter Davidov« (1566), »Ta celi katehismus... inu peisni« (1567), »Katehismus z dvejma izlagama« (1575) — (Eno leto prej je izšel v Gradcu prvi slovenski katoliški katekizem), »Ta celi novi testament« (1582), na smrtni postelji pa je prevajal in dokončal Luthrovo »Hišno postilo«, ki jo je po njegovi smrti (leta 1595.) izdal njegov sin Felician.

*

Trubar je s svojim idealizmom in ljubeznijo do naroda premostil izredne težave. Bil je prvi, ki je pisal slovenski jezik v knjigi. Vedel je, da govore Slovenci različna narečja, a je vkljub temu hotel, da bi njegove knjige vsi razumeli. Pri svojih knjigah se je zato odločil za narečje, ki ga je sam najbolje poznal; to je narečje, ki ga je govoril v svojih detinskih letih. Na ta način je postala dolenjščina temelj slovenskega književnega jezika. Obilo truda je imel Trubar s sičniki in šumniki, kakor tudi s polglasnikom. Ker je hotel biti v svojih sestavkih preprost, je uporabljal besede, ki so jih govorili v domači hiši in se pri tem ni oziral na čistočo jezika. Uporabljal je mnogo tujk, nekatere pa je celo nanovo uvedel. Trubarju je šlo v glavnem za masovno izdajanje slovenskih knjig, zato pri njem ne moremo iskati lepote slovenskega jezika.

(Dalje prihodnjč.)

Pisana poljana

PASTIR V GORICAH.

(Nadaljevanje.)

Tik zraven so bile skladovnice bukovih polen, ki so kar vabila, naj jih vzame v roke in iz njih kaj napravi. V Ostankovi hosti so rastle lepe gladke bukve in gospodar ni izbiral najslabših, kadar je z njimi Reberniku plačeval račune za krojaško delo!

Nace je bil zatopljen v svoje delo in je očetov klic preslišal. Izdeloval je iz gladkih polen klepetec in je dolbel ravno veternico.

»Nace! Kaj pa spet delaš? Prav gotovo škodo! Sem pojdi!«

Nerad se je fantiček ločil od ljubelega dela, ali vedel je, da oče ne poznajo šale. Pospravil je orodje, skrli svoj izdelek in šel v hišo.

»Danes bosta s Pepo gnala krave v Gorice. Ali sedaj dobro poslušaj, kaj ti bom naročil: Da živina ne bo hodila v škodo, to je prvo. Pasete z Burjevčevimi lahko spuščeno, ali zraven je Bokalova koroza, na drugi strani pa Španova pesa. Nočem imeti sitnosti zaradi škode.«

Pogledal je sinka, ki je z žarečimi očmi lovil sapo od navdušenja nad pašo v Goricah, in nadaljeval:

»Drugo je, da z Burjevimi ne delate nobenih neumnosti na paši. Bog obvaruj, da kaj zveš!«

Nace je od nestrpnosti kar mencial. Ni računal s tem, da se bo stvar s pašo v Goricah tako hitro uredila.

»Tretje je to, da boš tepen, če se krave ne bodo site vračale z Goric. Glavno je, da se živina dobro pase, ne pa, da jo zavračate vedno na sredo pašnika, vi pa nordije uganjate.«

Rebernik je potem naročil še nekaj malenkosti, nato pa sedel za stroj in začel spet šivati. Nace in Pepa sta dala vsak eni kravi povodec okrog rog in slovesno gnala prvič na pašo v Gorice.

Tam so bili že Burjevi trije: Pepe, Lojz in Albin. Njihove krave so se mirno pasle, oni trije so pa čepeli ob sivem kamnu sredi pašnika in nekaj preučevali.

Nace je Sivki urno ovil vrv okrog rog, jo dobro zadrnil in kravo slovesno spustil. Pepa ga je zvesto posnemala. Nato sta se oba podala v družčino Burjevih pastirjev.

»Tukaj bomo naredili peč«, je menil Lojz.

»Kako jo boste naredili, saj vendar nimate vode, da bi si pripravili ilovnato malto!« odvrne strokovnjaško Nace.

»Bomo kar iz kamenja sestavili«, doda Pepe.

»To ni nič!«, hiti Nace ugovarjati. »Ti Albin imaš klobuk. Pojdi hitro v Bokalovo lužo po vodo. Zgradili bomo peč, ki bo imela dimnik. Boste videli, kako se bo lepo kadilo iz njega.«

Rečeno, storjeno. Albin se kmalu vrne s polnim klobukom vode. Za mojstra je bil Nace, ki je bil med vsemi najpodjetnejši. In so res postavili iz kamenja in gline pravcato peč z dimnikom. Ko so prinesli iz gozda nekaj suhega dračja, so zakurili. Da se je bolj kadilo, so naložili na ogenj nekaj smrekovih svežih vejic.

Skozi dimnik se je kadilo, da je bilo veselje. Da ste videli Naceta! Če bi mu bil kdo rekel, da bo lepše v nebesih, o katerih lepoti je bil že toliko slišal, bi mu bil tokrat oporekal.

Potlej je šla družčina v gabrov gozd. Kaj je s kravami, je skrbel danes Burjevčev Pepe, ki je hodil zavračat, potem pa tudi sam skočil pogledat, kaj je novega.

Hitro je bila gotova prva ujčkalnica in prvi se je vsedel vanjo Nace, da jo preizkusi. Drugi so ga poganjali. To je bilo lepo! Kot bi trenil je šlo sonce doli in treba je bilo gnati živino domov. Krave so se lepo napasle in vse je bilo zadovoljno.

Tako so minevali na paši v Goricah dnevi in tedni. Že dopoldne v šoli se je Nace veselil pastirovanja v Goricah. Ko se je šolsko leto končalo, so gnali včasih že dopoldne, potem pa spet popoldne. Kdo bi popisal življenje v Goricah! Tu in tam se je pastirjem pridružil še kak prijatelj z novimi načrti.

Kako je bilo z Bokalovo korozo in s Španovo pesa, so zvedeli pozneje bolj natančno oče. Ali kaj pomeni kratka nevihta v primeri s tolikimi sončnimi dnevi!

*

»Rebernikov Nace pojde pa vendar jeseni v latinske šole v zavod«, je skrivnostno šepnila Lazarjeva Špela v uho Burjevki, ko sta se šli v nedeljo meseca avgusta po maši pred farno cerkvijo. Burjevi materi se je potegnil obraz. Da bi šel Rebernikov, ki imajo samo dva repa v hlevu, v latinske šole? In da bi kdaj zapel novo mašo?

»Gospod Karel so preskrbeli, saj pogosto zahajajo na Reber. Zdelo se mi je, da se bo kaj skuhalo iz tega prijateljstva.«

Burjevkin obraz je bil še daljši.

Vest, ki je bila na prvi pogled skoraj neverjetna, se je hitro širila. Otrokom tega niso pravili. Zato je Nace brezskrbno gonil v Gorice in navdušeno vodil pastirsko družčino. Kdo bi mu zameril! Saj je bil še otrok, ki brezskrbno gleda v svet in se veseli vsake lepote mladega življenja iz vsega srca.

Ko je tako ves podjeten nekega dne prignal s setrico Pepo krave iz Goric, je bila k mladi češplji pred hišnimi vrati privezana lepa kobila »Draga«. Nace jo je dobro poznal. Vedel je tudi, da ji je tako ime zavoljo tega, ker so jo gospod Karel zelo drago plačali, ko so jo kupili. Bila je res lepa žival, ki jo je g. kaplan v obširni župniji največ uporabljal za ježo. Tudi danes je bila osedlana — znamenje, da je kaplan Karel v hiši.

Čudno! Nič posebno izrednega ni bil na Rebrni obisk duhovnega gospoda, saj je zahajal k Rebernikom prav pogosto, vendar je Naceta danes spreletela nenavadna slutnja: Kaj če gre zame in če govori o meni...

Slutnja je imela svoje korenine v zbadljivki, s katero ga je bil nekaj preje na paši včipnil Burjev Pepe:

»Ti, Nace, boš pa — gospod!«

Nace teh besed ni vzel zares in se za nje ni zmenil. Ko je pa zagledal pred hišo kaplanovo kobilo, mu je srce napolnil čuden občutek: morda me hočejo poslati v šole... Slika Goric in gabrov in dimnika nad

Janko:

MATI

»Mama, počijva!«
»No le.« Utrujena odloži jerbas na štor, Jože pa se kar na travo zavalji s košem.

»Mama, jaz bom šel maline jest. Saj jih lahko?«

»Nimava časa; saj vidiš, da je sonce že visoko. Rosa bo kmalu izginila. Morava hitro domov; razstiliti jo treba.«

»Zakaj pa ata ne? In Ivanka jim lahko pomaga. Saj nama tudi.«

Mati ne ve, kaj naj odgovori. Seveda bi oče lahko sam; saj se mu ne mudi tako s sečo. Pa ne. Z Jožem morata hiteti, da prideta pravočasno s trga. In pot se tako vleče. Ob dveh vstaneta, da sta ob desetih nazaj.

»Mama, lačen sem.«

»Saj res! Da se nisem spomnila! Na!«, mu da kos kruha. Sebi si ga ne privoščiti. Doma jih je še pet in vsi radi jedo bel kruh. Pekov je: bel in rahel. Doma jim še črnega ne more dovolj dati. Takoj po vojni jim je pogorela hiša. Očeta še doma ni bilo. Ko mu je brzojavila, si je takoj vzel dopust in prišel. Prav o polnoči. Na pogorišču je sedel kake pol ure in premišljeval. Črni zidovi in ožgano tramovje se mu je režalo v obraz kot zahrbtna pošast. Potem jih je šel iskat. Tam pri materi jih je dobil, natlačene v majhno izbo na hiši. Zajokala je, ko ga je ugledala. In z njo še trije otroci, dva sta se je plašno oklepala, najmlajši pa se je v stari zibelki premetaval in stegoval ročice po njej. Prastrašili so se zagorelega in brkatega moža v sivi vojaški obleki. Prašen in utrujen se je vse del na posteljo, si zagrebel prste v lase, da mu je zdrknila vojaška čepčica na stran.

»Kaj bomo zdaj?«

Moj Bog, kaj sprašuje; saj si že sama ves ta čas razbija glavo s tem. Še huje zajoka. In otroci z njo. Mož pa tudi ne odgovori. Vedno niže mu kloni glava, vedno bolj na stran mu leze kapa. Šele sedaj je opazila, da je na komolcu ves črn. In po kolenih. Seveda, na pogorišču je bil.

»Ne tuli! To nam nič ne pomaga.« Popravil si je kapo in šel. Zunaj ga je še slišala, ko je z bratom govoril.

Drugi dan pa je že pripeljal s postaje vojaško barako. V enem tednu jo je zvozil, stari Marofar mu jo je pomagal postaviti in še preden so zvozili zadnjo reppo domov, so bili pod svojo streho. In potem so garali. Vsi od kraja. Ljudje in živina. V treh letih so se že naselili v novo hišo. Res, lepa in velika je, a koliko so trpeli. Da le dolga niso naredili... In polja imajo premalo, da še za kruh ni. Na trg mora nositi solato in grah, da imajo za močnik pozimi. Za žgance gre preveč moke.

»Mama, zakaj vi nič ne jeste?«

»Lačna nisem!«

»O, ja, pa ste. Saj sem jaz tudi bil. In zjutraj ste tudi tako malo jedli.«

pečico mu je zaplesala pred očmi in se zrušila v nič.

V hlevu danes ni mogel najti verige, da bi nanjo privezal Sivko, čeprav je visela natančno tam kot ponavadi. Ko je Sivki smenal povodec z rogov, mu je nagajalo, da je žival nejevoljno zmajevala z glavo, kakor da bi ji bilo nerazumljivo, kaj neki se je danes moralo zgoditi, da je njen pastirček tako neroden. Ob hlevski prag se je Nace spotaknil in bi se bil skoraj zvrnil, in vendar je stopal čezenj dan za dnem in mu nikoli ni bil napoti.

Srce mu je burno utripalo, ko je odprl vrata v hišo in pozdravil, kakor so ga naučili. Gospod Karel so bili videti veseli in so dečka takoj kar naravnost vprašali:

»Nace, ali bi ne hotel iti študirat? V ljudski šoli si se dobro učil; škoda bi bilo, da bi kar naprej ostal za pastirja. Preskrbel ti bom sprejem v zavod, kjer ti ne bo slabo. Oče se nekaj branijo, češ, da si sam fant pri hiši in da ni denarja. Zastran plačila bomo že vse uredili. Kaj pa praviš ti k temu?«

Nekaj hipov je bilo v hiši tiho, da se je slišala stara ura na steni, kakor bi tiktakala v Nacetovem ušesu. V njegovi duši pa je divjala velika zmešnjava. Za trenutek so mu stopile pred oči Gorice in vse, kar je bilo tamkaj za otroško srce lepega. Stisnilo ga je v grlu in oči so postale solzne. Pa le za hip. Takoj se je slika Goric in pastirovanja na njih umaknila drugi sliki: Nace se je zagledal v lepi, veliki in beli hiši tik ob cerkvi. Na strehi hiše je strelodov in na cerkvenem zvoniku tudi. Kako brez strahu se živi v taki hiši, kadar treska! Nič ni nevarnosti, da bi strela udarila v belo hišo in jo užgala. In Nace se je strele tako silno bal... Odkar je pri Ihanovi Rezi in leto nato pri Babnici tresčilo in sta obe hiši do tal pogoreli, je trepetal ob nevihti kot šiba na vodi. Če pa pojde v šole in postane kaplan kakor gospod Karel, bo brez skrbi...

Slika je ugasnila in prikazale so se zopet Gorice. V Goricah ne bo vedno rasel. Ko

bo čisto velik, bo lepot pastirskega življenja v Goricah konec, neusmiljen konec. Grmi in treska pa leto za letom, in bela hiša tik ob cerkvi in zvoniku je vendar lepša od njihove, strelodov ima, z opeko je krita, ne s slamo...

»Kaj je to, Nace, da molčiš, kot bi bil jezik pogoltnil?«, ga predrami očetov glas. »Odgovori gospodu kaplanu, kar so te vprašali!«

»Ali hočeš v latinsko šolo, da postaneš gospod, če se boš pridno učil?«, je ponovil gospod Karel.

»Hočem«, je s težavo izgovoril Nace. Gorice, vse to mu je zaplesalo pred očmi in se sesulo.

»Dobro«, zaključil gospod Karel, »vse drugo bova že uredila z očetom.«

Nace se je opotekel iz hiše in odtaval proti kozolcu. Tam je bil njegov klepetec, ki je čakal popravila. Eno izmed starih kladvec, ki so tolkla na koso, se je bilo v hudem pišu odtrgalo in nekam odletelo. Treba je bilo novega, da klepetec ne bo šepal kakor Ambrožev Janez, ki mu je vlak nogo odtrgal.

Zbogom, klepetec... Sedaj ne boš šepal samo na eno kladvece, marveč kmalu na dve in na tri in morda na vse šitiri. Vihar bo morda odtrgal veternico — kdo jo bo popravil?

Deček se je vsedel za mizarsko mizo in se bridko razjokal.

*

Kako so hitro minevali dnevi in tedni! Kakor bi jih priganjal z bičem. Na Rebrni so pripravljali Nacetu potrebne stvari za v zavod. On sam je pa gonil s Pepo in z Burjevimi tremi Sivko v Gorice — a Gorice so bile zdaj čisto drugačne. Ali so bile lepše ali grše? To bi bilo težko povedati. Kakor sanje so bile, ki jih človek z dušnimi očmi ogleduje, ko se zjutraj zbudi, pa vidi, da je vsega konec, kar so mu sanje pričarale pred oči.

10. septembra tistega leta je bil čudovit poznopoltni dan. Nace je zadnjikrat prignal Sivko v Gorice na pašo. Prišel je čas, ko bo treba za vedno vzeti slovo od Goric. Zdaj bo študent, in namesto njega bo pabila ena izmed sester.

Sonce je toplo grelo in rahla sapica je pozibavala z listjem bogato obložene veje košatih gabrov v gozdu tik Gorice.

Nacetu se je zdelo v Goricah, kakor bi bil na pokopališču. Ali niso bili kamni, ki jih je poznal vsakega posebej po barvi in obliki do podrobnosti, podobni onim nad grobovi? Ali niso bile veje, iz katerih je bila napravljena ujčkalnica, kakor zanjke, na katerih so pravili, da se človek obesi in je vsega konec? Ali ni bila dolina proti Radohi vsa polna dima in prahu? Glej ga, kako se v dolino iz daljave plazi vlak kakor kača! Ta kača bo Naceta v nekaj dneh pogoltnila in ga odvela daleč od Goric...

»Danes bom jaz zavračal živino iz škode«, je odločil Nace s takim glasom, ki ne dopušča nikakega ugovora; »vi pa pojdite po svojih opravkih.«

Ubogali so vsi: Burjevčev Pepe, Lojz in Albine pa tudi Nacetova sestra Pepa. Kaj so oni vedeli, kaj se je godilo v Nacetovem srecu! Šli so proti gabrom in izginili za gosto mejo.

Nace je ostal pri živini.

Saj Gorice niso podobne pokopališču! Lepe so in vabljive, kakor bi bile začarane. Od skale do skale je hodil in od vsake se je poslovil. Sredi pašnika ob velikem kamnu je stala peč z dimnikom, kakor jo je bil postavil Nace. Očrnela je bila od dima in dež je bil razmočil ilovico, da so se kazale razpoke med zloženimi kamni. Popraviti bi jo bilo treba...

»Nič več je ne boš popravil«, mu je nekaj reklo. In stegnil je drobno roko in pobožal očrnelo kamenje: Zbogom!

Prikazal se je iz žive meje Lojz in prišel k Nacetu:

»Nace, ujčkat se pojdi, jaz bom varoval živino!«

Glej, dobri so ti pastirski drugovi. Koliko lepih uric je Nace preživel v njihovi družbi — zdaj je konec.

»Zakaj si prišel, Lojz?«

»Danes si zadnjikrat z nami v Goricah. In smo se tako zmenili, da se boš danes samo ti ujčkal.«

Naceta je stisnilo v grlu. Najstarejši je bil med njimi in sram bi ga bilo, če bi se začel jokati.

Nič ni odgovoril Lojzu. Obrnil se je in namenil korak proti gabrom, kakor da se gre po Lojzovem nasvetu ujčkat. Ko je prišel do žive meje pred gabri, je smuknil v stran in se neopazno zmuznil v grmovje.

Ozrl se je proti Goricam. Sonca jih je toplo obsevalo, živina je mulila travo in se otepala z repom in z glavo sitnim muham. Pod Goricami je lagodno ležala rodovitna Radohovska dolina. Na postaji v daljavi je stal vlak.

Zbogom, Gorice! Naceta so obliše solze. Zbogom Sivka, zbogom pastirsko življenje! Zdaj se začneja drugačno, čisto drugačno.

Zares, Nace, zdaj je konec brezskrbne mladosti, začneja se težka pot. Zbogom, pastir v Goricah.

(Konec.)

PLAZOVI

Večina zemeljskih plasti je nastala iz vsedlin nekdanjih morij. Vode so pred sto in stotisočletji ravno tako kakor danes naplavljalje v morje grušč, pesek in blato ter jih ondi odlagale v sklade. Vsled pritiska gornjih plasti na spodnje so se po tisočletjih letih poedina zrna grušča in peska sprijela in nastal je kamen. Grušč se je sprijel v konglomerat, pesek v peščenec in tudi blato, ki sestoji iz zelo drobnih delcev glinice, tako da se jih s prostim očesom ne razloči, se spremeni v razne glinaste kamnine, kakor laporje, glinaste škrljevece in podobno. Razen tega se pa iz morja samega stalno izločujejo ogrodja raznih odmrlih živali in živalic, ki so po večini iz apnenke snovi in iz njih nastanejo po dolgih tisočletjih ter pod pritiskom skladi apnenca. Tako najdemo konglomerat, peščenec, glinaste škrljevece in apnenčeve sklade v stalni menjavi enega nad drugim.

Tako odlaganje v morjih skozi sto in stotisočletja pa naravno ni moglo ostati brez posledice na ravnost zemlje na zemeljski površini. Po dognanjih znanosti so v notranjosti zemlje še celi pasovi ognjenotekočih snovi, iz katerih je celotna zemeljska obla nekdanj, to je pred ohladitvijo v mrzlem vsevirju obstajala. Ti pasovi ognjenotekočih snovi so ostali prožni, to se pravi, da se pod pritiskom udajo. Zato so zgoraj opisani in skozi stotisočletja nanešeni, čestokrat ogromni skladi v stanju, da se pod njimi poda prožna podlaga, ki se pa na kakem drugem mestu zopet dvigne. Najprej seveda tam, kjer se je gorovje vsled stalnega odnašanja kamene snovi že toliko znižalo, da je postal pritisk na podlago občutno manjši. Na ta način pride do nekakega valovanja zemeljske površine, ker odgovarja pogreznjenju skladov na eni točki dvig skladov na drugi. To valovanje si pa ne smemo predstavljati, da se vrši opazno pred našimi očmi, temveč je le delo mnogo sto in stotisočletij, merjeno po letih pa bi znašala taka premaknitev le nekaj milimetrov. Odkar torej zemeljska površina obstoja in odkar se je tako daleč ohladila, da se je iz obkrožujoče vodne sople zgoštila in izločila voda, tako dolgo tudi odnašajo vode iz gor kameno snov in jo odlagajo v morja. Ko je bila morská globel napolnjena, se je pričelo valovanje, ki se nadaljuje vse do danes. Pri tem so se preselila morja iz ene točke zemeljske oble na drugo, tako da najdemo skoraj vsepovsod uvodoma opisane sklade, ki so nastali kot morske usedline.

Vsled tega valovanja pa najdemo tudi le redkokdaj sklade v prvotni vodoravni legi, kakor so bili naloženi. Njih lega je zelo pogosto poševna tako, da najdemo vsakovrstne uklone od najpogostejšega do navpične lege in zgodi se celo, da je položaj skladov prevrtnjen, to se pravi, da leži plast, ki je ležala prvotno nad skladom, pod njim. Plasti so čisto tudi nagubane, ena v drugo vrinjene in pogostokrat sploh v zelo zverženem stanju. Pri tem so se celi skladi nalomili ter so vsevprek prepredeni s prelomninami in razpokami.

Usadi

Plazove manjšega obsega imenujemo usade. Predstavljamo si pobočje kolovoza, zaradi katerega smo morali globoko vskati v hrib. Pri tem smo narezali na primer plast glinastega škrljeveca v zelo strmi, skoraj navpični legi, ki je vrhu tega še močno razpokana. Kakor vobče znano, prepevajo glinaste kamene pod vplivom vremenskih sprememb zelo hitro. Vsled razpok je glinasta površina razdeljena v večje in manjše plošče in ploščice, ki zaradi tega ne prepevajo enakomerno. Preperine se nato iz sestava izločijo in padajo kot masna zemlja na dno kolovoza. Preperine in sploh zemlja se v strmih legah, zlasti pa v razmočenem stanju sploh ne drže. Če najde na vrhu katerega strmo narezanega pobočja voda kje pot v notranjost, razmoči vrhne dele zemlje, ki se nato vsled lastne teže zrušijo v vnožje. To so usadi, ki jih srečujemo zelo pogosto ob kolovozih in gorskih cestah zlasti v glinastem terenu. Najzanesljivejše sredstvo proti usadom so položna pobočja in zasaditev golih, posebno pa glinastih ploskev s travo, rušo in podobnim, da ne pride preperenje, to je razpad, do njih.

Plazovi

Vzroki za plazove v ožjem smislu besede so tesno povezani z lastnostmi glinice. Je to ena izmed najbolj luknjicavih (poroznih) snovi, vsled česar vsesava mnogo vode. Pri tem znatno poveča svojo prostornino, ker se vsled napoja z vodo raztegne ali razleže. Nasprotno se pa pri sušenju zopet skrči. Glina je torej v gotovem oziru prožna snov in to tem bolj, čimveč ima kot primes takozvano koloidno ali masno glino. Ker so luknjice glinastih snovi zelo male in za prsto oko sploh niso vidne, se voda v njih zelo dolgo drži. Na soncu ali pri umetnem sušenju pa se voda drži v glini čisto zelo dolgo, tudi mesece in v takem

stanju ne propušča nobene druge vode, vsled česar velja za nepropustno ali vodotesno snov. Dočim površina suhe ali osušene glinice ni gladka in je mnogokrat raskava, je vnanjost z vodo napojene glinice masna, gladka in to celo do polzkosti. Za plasti raznih snovi, bodisi da gre za prst, pesek, mivko grušč ali tudi za glinaste plasti same, ki leže nad mokro glinasto podlago, obstoji torej pri njeni količini nagnjeni legi nevarnost, da zdrsejo ob njej nizdol.

V suhem stanju je trenje med vrhnjimi plastmi in podlago še zadostno, da se ravnotežje obdrži, pri razmočeni podlagi pa tako trenje več ne obstoja in je treba le neznanega vnanjega vpliva, ko se morda pobočje kje odkoplje ali »nareže«, da se premik ali plaz sproži. Predpogoji za to so lahko torej že dolgo dani, le zadnji vzrok ali povod za sprožitev je še manjkal.

Plazovi te vrste so mnogokrat zelo nevarni in lahko občutno posežejo v gospodarstvo poedince, kakor tudi katerega celega kraja. Sila in nevarnost takega plazov raste z globino razmočene glinaste podlage, ali takozvane »drsnosti« v notranjosti zemlje. Čim globlje drsna plast leži, tem večja je gruda ali »masa« zemlje, ki pride nad njo v premik. Znani so primeri, da je pri globoki in strmi legi drsne plasti porušil plaz celo vas ali naselbino.

Kot najboljšo obrambno sredstvo proti takemu plazju je, da se zabrani vodi pot v notranjost zemlje povsod tam, kjer nam je znano, da se nahajajo v bližini glinaste plasti v nagnjeni legi in da obstoja nevarnost plazovja. To bi se dalo sicer zelo težko določiti, če bi ne bilo zunanjih znakov, ki kažejo na plazovitost terena. Plazovi se namreč radi ponove, zdaj močneje in zdaj šibkeje in pri vsakokratnem premiku zapuste sledove na površini. Če vidimo kje pobočje, ki je po zunanji figuri stopnjčasto izoblikovano, potem vemo, da se je že večkrat poplazilo. Tudi razne izbokline v padni črti pobočja kažejo isto. Tudi starejši ljudje iz okolice čisto vedo, kje se nahaja plazovit svet; v posebno važnih primerih, kjer gre za postavitev važnih zgradb, kakor bolnic, tovarn, šol itd. na zanesljivih temeljih, je pa vsekakor potreben predhodni posvet s strokovnjaki geološke vede, to je znanosti, ki se peča zgolj s problemi o notranjosti zemlje.

Najboljše se zabrani vodi pot v notranjost s tem, da se jo odvede po površini s pomočjo odprtih in po možnosti tlakovanih jarkov. Načelo pri tem bodi, da se odvede voda po površini in iz območja plazovitega sveta kar najhitreje in po najkrajši poti, tako da nima nikjer prilike za pronicanje v notranjost.

Kjer pa gre za že razmočeno zemljo, ki jo napaja kak notranji virec, potem je potrebno, da se tak vir najde, zjame in po najkrajši poti odvede iz plazovitega območja. V to svrhu se morajo odkopati jarki do globine same drsne plasti in do izvirka, odnosno več stranskih jarkov, če je več izvirkov. Ti stranski jarki se potem združijo v en sam zbiralni jarek, ki potem odvede vodo iz plazovitega območja. Jarki se nato izpolnijo s kamenjem, ki se pokrije s vejevjem in šele nato z zemljo, da se votline med kamni radi možnosti propusta vode ne zamaše.

Če pa leži glinasta drsna plast pregloboko v zemlji, a se izvirek že preje doseže, se mora zbiralni ali odvodni jarek izgraditi z betonskimi ali drugimi vodotesnim dnom, torej v obliki pravega kanala, ker bi sicer izvirkova voda ponovno pronicala v notranjost in namen odpeljave vode ne bi bil dosežen.

Kjer pa leži drsna plast izredno globoko in koder gre za zavarovanje kake zelo dragocene zgradbe, kakor železnice, se za odvod vode izkopljejo celo obzidani rovi.

Tudi če se je plaz že pojavil in svoje razdiralno delo že izvršil, je po odpravi eventualnih ruševin in odstranitvi od plazov nanešenega blata prvo delo, da se poišče izvirkovi vode, ki so plaz povzročili in da se voda po najkrajši poti odpelje. Tudi tu se izkopljejo jarki do globine drsne plasti in napolnijo s kamenjem, vejevjem in nato z zemljo. Tudi luknjicaste glinaste cevi, takozvane »drenažne cevi« se s pridom uporabljajo v ta namen. Paziti je le, da leže take cevi na trdi podlagi, ker se sicer in to posebno na stikih raše premaknejo. V takem primeru bi zgubila voda svojo smer po ceveh in bi se spotoma porazgubila v zemljo, kar pa hočemo ravno zabraniti.

Prodni plazovi

V visokoležečih legah planin, na strmih pobočjih, v kotlinah in žlebovih se zbira grušč, ki sčasoma izpada iz gorskega masiva, ki ga stalno razjedajo mraz, dež in sončna pripeka, skratka vremenske spremembe. Strme lege niso ravno prikladne za to, da bi se na njih mogla zbrati večja količina grušča, zlasti ne na pobočjih, ker se tam grušč sproti odkotali raz po-

bočja v nižje lege, kvečjemu, da se manjše količine zaustavijo v zajeдах in na policah skalovja. V kotlinah in v žlebovih pa, kjer dobi gmota grušča tudi stransko oporo, se lahko zbere že mnogo več tega materiala. Lahko si torej zamislimo položaj, da sta obseg in konfiguracija gorske kotline tolikšna, da se v nji skozi daljšo dobo nabere in obdrži tudi ogromna količina grušča. Na dnu proda teče vedno nekaj vode, nekaj je pride skozi grušč, nekaj pa je priteče po dnu kotline ali žleba od zgoraj. Gmota se drži v višini samo s pomočjo trenja, ki izhaja od pritiska cele teže prodne mase na podlago. Zgodi se pa lahko, da pri rastoči količini proda doseže sila, ki deluje na premik mase nizdol, velikost trenja. Od tu dalje zadostuje potem le še neznan dodatek teže ali pa zmanjšek trenja, da se premik sproži. Slednje se rado zgodi spomladi, ko je množina po dnu tekoče vode večja, ko po eni strani odnehavanje zmrzline, po drugi pa izpodnašanje proda zmanjšuje trenje.

Prodni plazovi, ki se na tak način sprožijo, imajo čisto katastrofalne posledice. Čim se je premik enkrat sprožil, ni sile, ki bi ga mogla ustaviti. Podere in zmelje vse, kar mu stoji na poti. Velike skale, mogočna debela drevesa, mlina, žage in podobno odnese ta pošastna gmota s seboj v dolino. Navadno se vsuje nazadnje preko katere strme skalne stene kakor slap in naposled obleži pred njo v obliki polkrožnega stožca. Take stožce strnjene prodaj vidimo sem in tja v visokogorskem svetu, ki so večinoma že obraščeni. Na njihovih pobočjih so zopet nastale naselbine in tudi kaka železnica ali cesta teče po njih in pri pogledu na nje gotovo ne slutimo, da jih je porodila razdivjana prirodna sila.

Taki pojavi nastopijo navadno v višinah od 1000 do 2800 metrov nad morjem. V višini več kot 2800 m se pričena že območje večnega ledu, kjer zabranjuje led, da bi se mogel tak plaz sprožiti. Nižje kot 1000. ali kvečjemu 800 metrov nad morjem pa tak plaz navadno tudi ne pride, ker so v teh legah že zadostno široke stranske doline, kjer se lahko prodni plaz odsuje v

stožec in umiri. K sreči so v takih višinah tudi že človeške naselbine in naprave redke.

Prodni plazovi torej ne posegajo posebno v gospodarstvo in jih omenjamo le zaradi popolnosti in zaradi podobnosti vzrokov, ki jih sprožijo. Istotako naj bodo tu zaradi popolnosti in kratko omenjeni še snežni plazovi.

Snežni plazovi

Teh je več vrst in se imenujejo po vzrokih, ki jih sprožijo. Sneg se čisto v neznanosti in iz kakršnegakoli vzroka prikotali z višine in na potu nizdol se snežna kepa vsled prijema s podlago stalno veča. To utegne zavzeti tak obseg, da je snežni plaz v stanju, da podre vsako oviro in da odstriže debela drevesa, kot bi jih odžagal.

Sneg se lahko sproži z višine vsled lastne teže ali pa pod vplivom viharjev na višavah. Najpogostejši vzrok pa je pomladno sonce. Na sončnih višinah se sneg najbolj razmoči in vsled lastne teže se odtrgajo cele kepe, zdrknejo nizdol in pridobivajo vsled sprijemnosti stalno na količini. Zato so pomladni meseci za snežne plazove najbolj nevarni.

Zakl uček

Iz vsega navedenega sledi, da je glavni, dasi čisto nevidni povzročitelj plazov, zlasti gospodarsko važnih zemeljskih plazov — voda. Pravilno ravnanje in gospodarstvo z vodo utegne tudi v teh primerih mnogo koristiti, malomarno preziranje in podcenjevanje nje prirodne sile pa zelo občutno škodovati.

Razumen gospodar bo torej imel v območju posestva in bližnje sosesčine vse teke vode pod stalnim nadzorstvom. Tako mu ne more uiti nobena sprememba in nobena njenih skrivnih poti. Doumel bo v razmeroma kratkem času pomen raznih izvirkov in studencev, se pravočasno ubranil vseh škodljivih posledic in raje proučil, kako bi mogel vse to preobrniti v korist svojega gospodarstva.

Zdravje v zeliščih

(Nadaljevanje.)

Melisa

matičnik, rojevica, medenika, medeni list, čebeloperka, maternjak. — *Melissa officinalis* — *Melisse*.

Je doma v Prednji Aziji in jo goje pri nas po vrtovih. V zdravilne namene nabiramo liste, pa tudi vso rastlino, preden se razcvete. Sušimo jo v senci.

Lastnosti: vsebuje precej hlapnega olja, ki pospešuje zlasti potenje, krepi živce, odstranja krče in vpliva blagodejno na prebavila.

Uporaba: zaradi naštetih lastnosti uporabljamo meliso kot zdravilo pri bolečinah v želodcu, če izvirajo iz bolnih živcev, pri motnjah v prebavi, krčih v črevesju, napevanju in nervoznosti. Zlasti učinkovito je zdravilo, če dodamo melisi špajke ali baldriana in hmelja. Za polivek vzamemo 5 do 8 g mešanice na skodelico vode.

Meta, črna in prava

pepeljuha, jetrna trava, somrak. — *Marrubium vulgare*. — *Weißer Andorn* in *Mentha piperita*. — *Pfefferminze*.

Met je več vrst, toda v zdravilne namene uporabljamo navadno samo ti dve. Prva raste po ograjah in živih mejah, druga po vrtovih. Nabiramo vso rastlino, zlasti liste.

Lastnosti: vsebuje precej hlapnega olja in vplivata zlasti na sluznice dihal, ledvice in jetra.

Uporaba: uporabljamo ju pri obolenju dihal, raznih katarjih, kašlju, katarju želodca, obolenju prebavil, glavobolu, če prihaja od razdraženih živcev. Kuhamo čaj (5 do 8 g na skodelico vode).

Omela,

imela, lep, lepek, lepen, ptičji klej. — *Viscum album*. — *Mistel*.

Je vedno zelen grmiček po raznem, zlasti sadnem drevju. Rumenozeleni listi so usnjati, cveti drobni, plodiči pa beli. Nabiramo mladike v marcu in aprilu.

Lastnosti: vpliva na obtok krvi.

Uporaba: zlasti jo uporabljamo kot zdravilo pri poapnenju žil in prevelikem krvnem pritisku. Za čaj vzamemo 8 do 10 g posušenih mladik na skodelico vode ali pa namakamo mladike 6 do 8 ur v vodi in napravimo vodni izvleček. Priporočamo dodati omeli regrata in preslice.

Oreh

Juglans regia. — *Walnußbaum*.

Je doma v Aziji, pa se je pri nas udomačil. Nabiramo liste od maja do junija in zeleno osemenje v avgustu.

Lastnosti: v listih ima mnogo čreslovine in prijetno dišeče olje, v lupinah (osemenju) pa še razne kisline.

Uporaba: iz lupin in listov kuhamo čaj (2 do 5 g na skodelico vode), kot čistilo

za kri, zlasti pri skrofulozi, oteklih žlezah, raznih kožnih boleznih, izpuščajih, pri revmi, potenju nog in katarju prebavil. Prav uporabno je tudi žganje, v katerem smo namakali lupine (osemenje).

Stezenik

bezovec, grižovec, grižnica, grižni koren, peteroprstnik, sedmopernik, srčna moč. — *Potentilla tormentilla*. — *Blutwurz*.

Je nizka rastlina s plazečim stebлом, troštevničnimi ali peteroštevničnimi listi in lepimi rumenimi cveti, ki raste kot plevel po suhih in vlažnih gozdovih in travnikih. Nabiramo koreniko spomladi ali jeseni.

Lastnosti: vsebuje mnogo čreslovine, zato oži krvne žilice in črevesne resice.

Uporaba: pri griži, črevesnem katarju, rumenici, kuhamo iz korenike čaj (2—3 g). Tudi tinkturo moremo uporabljati namesto čaja. V isti namen rabimo prašek ali v ino, v katerem smo kuhali koreniko.

Svišč, rumeni

svedrc, košutnik, srčenjak, grenčica, gorčica, gorečica, encian, lecijan. — *Entiana lutea*. — *Gelber Enzian*.

Je nad 1 m visoka rastlina z močno koreniko in rumenimi cveti. Raste po pašnikih, grmovju, močvirjih in apnenih tleh. Nabiramo koreniko spomladi in jeseni.

Lastnosti: vsebuje zlasti mnogo grenke snovi, nekaj čreslovine, in sladkorja. Vpliva na delovanje slinavk, krepi želodec, pospešuje tek.

Uporaba: zlasti ga rabimo kot zdravilo za pospeševanje teka, zboljšanje prebave, krčih v želodcu in trebuhu. V ta namen kuhamo čaj (1—2 g zdrobljene korenike) ali vzamemo 10—20 kapljic tinkture na sladkorju ali pa sviščovo (encianovo) žganje, to je v žganju namočimo sviščovo korenino, pa tudi v ino in likerji (grenki likerji) so uporabni v iste namene.

Spajka

baldrian, mrtvica, mrtvični koren, božjastnica, odolin, mačja trava. — *Valeriana officinalis*. — *Baldrian*.

Spajka ali baldrian, preko pol metra visoka trajnica, raste po vlažnih travnikih, ob parobkih gozdov in v gorovju. Nabiramo koreniko, ki neprijetno diši.

Lastnosti: vsebuje hlapno olje, ki vpliva pomirljivo na živčevje in pospešuje spanje.

Uporaba: rabimo ga kot zdravilo za pomirjenje živcev, za spanje, pri glavobolu itd. Kuhamo čaj (1—2 g na skodelico vode); navadno dodamo še melise, hmelja in rožmarina. Tudi tinktura (pripravimo si jo sami ali kupimo v drogeriji), ki jo vzamemo 10—20 kapljic na sladkorju ali vodi in prašek (2—4 krat dnevno po 2 noževi konici) sta dobra v isti namen.

(Nadaljevanje prihodnjic.)

Za naše gospodarje

Letos bomo vrtnarili

Prav res, letos bomo vzeli vrt čisto temeljito v roke! Tudi na kmetih. Razumljivo je seveda, da se bodo letos z vrtnarjenjem bolj kot doslej ukvarjali tudi nekmečki sloji prebivalstva. V zadnjih letih so na svoji koži bridko občutili pomanjkanje vrtnih pridelkov. Kako bi potem ne bili iz lastnega interesa zavzeti za poziv odgovornih oblasti, naj vsak obdela tudi zadnji kosček zemljišča! Saj bo vsak sam imel od tega korist, kadar bo užival sadove svojega vrtnarjenja.

Toda korist bo v zadovoljstvu užival le tisti, pa bodi kmet ali meščan, ki se bo vrtnarskega dela prav lotil in ga tekom rasti (vegetacijske dobe) posameznih vrtnin pravilno opravil.

Da bi do pridelovanja vrtnih pridelkov, ki so za ljudsko prehrano mnogo večje važnosti, kot na splošno ljudje mislijo, tudi mi v »Kroniki« nekaj pripomogli, bomo od časa do časa dali našim bralcem nekaj koristnih nasvetov iz vrtnarstva. Pri tem bomo imeli vedno v prvi vrsti pred očmi kmečke vrtove, vendar bo vse v glavnem veljalo seveda tudi za vrtnarjenje v mestu.

Skušnje učijo, da naše poljedelsko ljudstvo na vrtno sadeže in pridelke — ki jim pravimo kratko: vrtnine — veliko premalo da. Po kmetijah bi se pri dostikrat enolični prehrani marsikaj dalo izboljšati, okusneje pripraviti in doseči večja raznolikost v prehrani, če bi pri naših kmečkih ljudeh kaj več veljal zelenjadni vrt ali hortalje.

VRSTE ZEMLJIŠČA ZA VRT

Če hoče mizar napraviti lepo in dobro pohištvo, mora najprej poznati les, ki ga bo vzel v delo. Tudi krojač mora vedeti, kako se bo lotil obleke, če ima v rokah angleško sukno ali če mu kdo prinese cajgasto robo v delo. Enako je čevljarju treba vedeti, kako se da to in ono izdelati iz telečevine, kako iz juhtovine, kako pa iz finega usnja. To je samo po sebi jasno.

Čudno je le, da ni tako samo po sebi razumljivo, da moraš dobro poznati tudi zemljo, preden se je lotiš, hoteč na nji doseči dober pridelok. Na splošno mislimo, da je zemlja zelo enostavna zadeva: zorješ ali prekoplješ, pognojiš, poseješ, okoplješ in pridelok pospraviš. Tako jaz, tako ti, tako tvoj prijatelj v sosednji vasi in prav tako tvoj stric v čisto drugačni zemlji, in tvoj vsak v svojevrstni legi. Zemlja je zemlja!

Le polagoma, dragi moj! Jaz pa pravim: zemlja ni zemlja, ki bi bila povsod enaka, kakor je recimo nespamet nekaterih ljudi, ki mislijo, da so jako pametni, pa so veliki bedaki. In med take štejemo tiste modrijane, ki se držijo gesla: zemlja je zemlja in iz tega sklepa, da je za povsod vse prav: povsod pač orješ in koplješ, sadiš in seješ... in tako dalje.

Poglejmo, kako je s to rečjo! Zemljišča bi po sestavu tal lahko razdelili v glavnem v pet do šest skupin. Se-

stav tal je pa odvisen od snovi, ki so v zemlji in pa od tega, v kakšnem razmerju so posamezne snovi med seboj.

a) Težka ilovnata zemlja

je tista, ki jo do 60 %, ali skoraj dve tretjini sestavlja ilovka. Tako zemljišče je v vsakem oziru bolj slabo, edino eno dobro lastnost ima, da zelo dobro zadržuje vodo in ji suša ne more do živga. Ali to je kaj klavna lastnost! Take zemlje ni mogoče spomladi dobro obdelati, ker je premokra, kadar se pa osuši, je gosta in zbita kot kamen. Jasno je, da v nji za zrak ni prostora in da je silno mrzla. V nji tudi zemeljske bakterije nimajo ugodnih pogojev za razvoj. Zato pravimo, da je mrtva. Rastlinstvo iz nje le s težavo izvleče hranilne snovi in iz tega razloga za vrtno kulturo ne more priti v poštev, ne da bi jo poprej temeljito udelali. To se pravi, dodati ji je treba snovi, ki jo rahljajo in jo tudi v tem smislu obdelovati. Zemljo dela rahlo pesek in humus in teh snovi je težkim ilovnatim tlom treba dodati. Pri obdelovanju pa moramo uporabljati vse tiste mere, ki povzročajo razkroj in rahljanje: jesensko preoranje in prekopavanje ter puščanje v surovi brazdi, da grude mrz razbija; čez poletje pa prav pridno in pogosto okopavanje in rahljanje vrhnje trde skorje. Na ta način se težka ilovnata zemlja pripravi tudi za vrtno sadeže, toda posebnih uspehov na nji kljub temu ne smej pričakovati.

b) Lahka ilovka

vsebuje le do 40 % ila in nekaj manj prahu. Nekako 20 do 30 % njene sestavine pa tvori različno droban pesek. Če je v zemlji ila 40 %, jo še vedno štejemo med težke, če ga je pa znatno manj, več pa prahu in peščene snovi, ji pravimo peščena ilovka. Slednja daje že prav dobra zemljišča, ki jih je mogoče odlično obdelovati in v njih doseči najboljši grudčasti zlog (Krümelstruktur). Takšno stanje zemlje prav dobro prava hranilne snovi rastlinam in ni ne prepočasno ne prebogatno. Za vrtnarjenje je lahka ilovnata zemlja torej kar izborna!

c) Apnenčasta zemlja

je tista, ki vsebuje visok odstotek apnenih sestavin. Take snovi se nahajajo v pesku ali mivki in dosežejo lahko celo do 80 % talnega sestava. Takšno tlo je kajpak preveč enostransko in potrebuje dodatka ilovke ali humusa (črnic), kar ga na ta način približa lastnosti lahke ilovnate zemlje.

Kjer doseže vsebina tal več kot 80 % nad 2 mm debelih kamenitih sestavin, govorimo o kamenitih zemljah, pri katerih rodne plasti sestavljajo le neznatni deli ilovice, apna in črnic. Na taki zemlji je odstotek kamna previsok in za vrtno obdelavo ni primerna drugače, kakor da nad kamenito plast navozimo vsaj 30 cm debelo peščeno-ilovnato plast. Isto velja za n a p l a v i n e, kjer se pod tanko rodovitno

plastjo nahaja kamenito morje popolnoma obrušeni okrogli kamenčki različne velikosti. Tudi taka zemljišča so uporabna le, če je na vrhu dovolj debela plast humozne zemlje in če lahko računamo na dovolj veliko množino padavin. Kajti te vrste zemljišča držijo vodo kot rešet! Zato pa suša rastlinam zelo škoduje, ako ni poskrbljeno za zadostno zalivanje ali namakanje.

Peščena tla

vsebujejo do 90 % (torej izredno veliko!) peska, ki ni debelejši od 2 mm. Ostalih 10 % tvori prah ali pa surova ilovka.

Večina peščenih zemljišč trpi pomanjkanje vode, po svoji sestavi pa vsebujejo mnogo zraka, so topla in zato tudi živa. Njim gnojenje ne zaleže preveč, ker z gnojem dodane hranilne sestavine hitro razkrajajo, jih naglo oddajo rastlinam in odtekajoča voda hranilne vrednote hitro in močno izluži (izpira in odplavi). Navadno so zaradi pomanjkanja apna take zemlje kisle.

Kar smo ugotovili za težko ilovnato zemljo, velja tudi za peščeno: treba je iz nje rodovitnost šele narediti. Z gnojenjem in s pravilnim obdelovanjem se da iz nje napraviti tudi dobra vrtna zemlja. Glavno je zadosten dodatek črnic (v obliki hlevskega gnoja in komposta), redno apnenje (na vsaka 3 do 4 leta 6 do 10 kg ogljikovo-

kislega apna na 100 m²) in dovolj učinkovito namakanje.

d) Črna zemlja

ali črnica je tak svet, kjer najdemo vsaj 20 % črne rodovitne prsti ali humusa. Zemljišča te vrste so za vrtno namene odlična; v njih je polno živih bitij ali bakterij in njihov zlog je pri pravilni obdelavi kaj lahko obdržati v grudčasti sestavi, katere je za uspevanje rastlinstva najboljše. Tudi vlago ohranjajo dobro, a je ne zadržujejo tako, kakor ilovica, če le ni talna voda previsoka. V tem primeru pa imamo opravka z r o č v i r s k o zemljo, ki v zgornji plasti vodo sicer propušča, a vsebuje zelo malo fosforne kisline in kalija, pa tudi apna nima. Če pa močvirna zemljišča z drenažo osušimo (t. j. znižamo gladino talne vode), jih obdelamo in pognojimo s hlevskim gnojem, fosforno kislino, kalijem in apnom, dobimo prvovrstno vrtno zemljo, kjer uspevajo vse vrtnine izborna.

*

Iz kratko opisanih vrst zemlje bo vsak bralec lahko spoznal, da je prvi pogoj uspeha v tem, da preišče in presodi zemljo, kjer ima vrt ali ga hoče na novo napraviti. Šele potem si bo mogel biti na jasnem, kako naj zemljišče vzame v roke, kako ga obdela in kako gnoji.

Sestav zemlje ugotavljajo kmetijski poskusne postaje.

V planinskem svetu

(Nadaljevanje s 3. strani.)

Kamniške in Savinjske Alpe imajo svoje ime po mestu Kamnik na Gorenjskem, ki leži na podnožju teh planin in je od tu najlepše izhodišče v te planine. Kamniške Alpe pa se imenujejo tudi Savinjske planine, ker izvira v osrčju planin na štajerski strani reka Savinja. Na Koroškem nazivajo večkrat te planine Kranjske planine.

Ponosno se vzdigujejo Kamniške planine kot skrajni vzhodni člen Julijskih Alp in Južnih Apneniških Alp. S Kamniškimi Alpami nehajo značilne posebnosti Alp in dalje proti vzhodu ni več mogočnih pogorij s tako strmimi stenami in groznimi prepadi.

Savinjske Alpe so v svoji osrednji skupini enotno zgrajena gorska skupina in preko glavnega grebena ni pravih prehodov. Edini večji prehod je tam, kjer se Karavanke in Savinjske Alpe stikajo, to je na Jezerskem vrhu. Ta prehod tvori globinska črta iz doline Bele na Koroški strani v dolino Kokre na Kranjski strani. Preko te prometne črte, kjer je razvodje med Dravo in Savo, si podajata roko Kranjska in Koroška. Po teh globelih in višinah je najlepše izpeljana cesta preko Karavank in Kamniških planin in ki veže južni del Slovenije s severnim delom.

Pod stenami Kočne, Grintovca in Dolgega hrbta se sveti na robu prepada na Spodnjih Ravneh v višini 1543 m planinsko zavetišče Češka koča. To kočo je zgradila češka podružnica slovenskega planinskega društva, otvorenja in blagoslovljena pa je bila 26. julija 1900.

Ravno ko so Nemci hoteli postaviti pod

severnimi stenami Kamniških Alp svojo planinsko kočo, so jih prehiteli Čehi, ki so vzljubili in vsako leto v velikem številu obiskovali ta prelepi del slovenske zemlje. Postavili so tu svojo »Češko kočo«, planinsko zavetišče, ki je zgrajeno v slogu češke kmečke hiše. Od te koče je zgradila nato češka podružnica slovenskega planinskega društva tudi varne in krasno izpeljane steze na glavne vrhove Kamniških planin, na Kočno, Grintovec in Skuto.

Iz Češke koče vodi gorska steza preko snežišča pod Skuto skozi Zrelo preko Vodin na Jezersko sedlo in naprej na Savinjsko sedlo. Tu v višini 2000 m je križišče gorskih potov v tri doline, v tri dežele: na Jezersko in naprej po kokrški dolini v Kranj, v Logarsko dolino in naprej po Savinjski dolini v Celje, v letovišče Belo in naprej v Zelezno Kaplo.

S tega prehoda ni niti eno uro daleč na Križ, od koder je krasen razgled po vseh slovenskih deželah; le Primorska in Goriška se skrivata za Triglavom. Nikjer v Sloveniji nima nebo tako temno modre barve kakor nad temi vrhovi.

S Savinjskega sedla pelje steza naravnost navzdol k izviru Bele. Kar naenkrat smo spet v zelenih gozdovih, na sončnih planinskih pašnikih pod Belsko Kočno.

Prebivalstvo vseh teh krajev se preživlja z živinorejo, s prodajo lesa in z drvarstvom. Poljedelstvo se je moglo v teh strminah le slabo razvijati in kmetje ne pridelajo toliko, kolikor rabijo za svoje preživljanje.

koga drugega. Čeprav nimam nič, vendarle mislim, bi ti pri meni ne bilo hudega.

Bog daj, da bi se vse srečno izteklo. Mene samo to skrbi, da bi oče ne pritiskali nate...»

Minca zna pismo že na pamet. Pa vendarle ga vsakokrat bere z novim veseljem in novo otožnostjo. Jernejevo so te črke. Lepe so, tako ravne, kot je raven in lep Jernej. In konec pisma, kako je lep.

»Vse noči in vse dneve bom mislil nate. In ko bom prečtal zadnji dan, bom zavriskal, da me boš slišala v svojo tiho kamrico.

Iz daljave te pozdravlja in poljublja

Tvoj zvesti Jernej.

Kdo bi znal tako napisati? Ga ni v vasi. V šole je hodil Jernej in zna postaviti besedo, da te zgrabi za srce, da boža in tolaži in daje korajžo. Nič čudnega, da Minca tako težko čaka na pošto in da Kodranov s pismi nadleguje Jerneja. Piši, bučman, da ti Minca ne skopni.

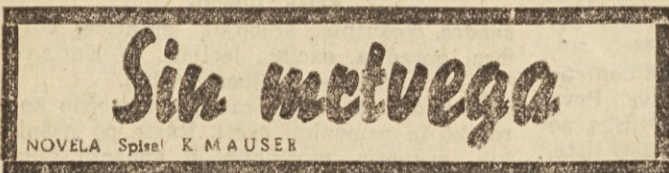
*

Zdaj se čas vleče. Vročina je huda, delo se kar vala na kup. Košnja, žetev, mlačev. Potlej gre jesen noter. Stelje manjka. Le dela ne zmanjka. Še v dežju ga je dosti.

Fronc je spet zastavil. Zdaj si ne upa toliko sam. Stari je vzel zadevo v roke. Kaj bi se mladi onegavili, če nimajo pameti. Stari naj se pomenijo, potlej se že kako uredi. Zdaj, ko ni Jerneja, je najbolj pravičen čas. Dekle se bo že omedilo, ko bo Bregar navil strune. Fant se bo pa tudi streznil pri vojaki, če se ni s pametjo spril.

Jesen je najbolj pripraven čas za take pogovore. Ko je turščica v kraju in repa v zasipnici, ko se že malo sneg ponuja, je glavno delo opravljeno. Ljudje se drže bolj doma in radi poklepetajo.

Zalehar je kar pogosto v vasi. Minca se čudno zdi, Bregarici pa prav nič. Kar smili se ji deklič. Končno ne more nič zato, da ima rada Jerneja. Saj tako šlevo, kot je Fronc, res ne more imeti k mari. Še ženiti se ne zna sam.

11.

Pótlej zdrdra budilka. Štiri. V breg gre Jernej, na pragu stojita Klevževa dva. Še se vidi okrašeni Jernejev klobuk. Nič več. Zalosten vrisk se utrga z brega in pade pred hišo.

Z roko gre Klevž preko oči, v predpasnik skriva Neža obraz.

Jernej odhaja.
Za poldrugo leto.

X.

Odhod fantov je prinesel tišino v vas. Najboljši so odšli. Gospodarji so nekaj dni kar postopali. Pa kaj hočeš, zemlja ne pozna ločitve in žalosti.

Tako se je morala žalost unesti. Matere so čakale na prva pisma.

V Grapi je bilo prav puščobno. Klevž ni vedel, kam bi se del. Mučil se je v mlinu, toda nikjer ni dolgo zdržal. Nekaj mu je manjkalo. Jernejevega glasu ni bilo, nobenega, ki bi vprašal: Kaj pa zdaj, oče.

Brez hlapca ni šlo. Šicer je pastir že veliko zalegel, toda za vsa dela ni bil. Na košnjo in mlačev Klevž še pomisliti ni smel.

Na svetega Urbana dan je prišel v Grapo nov hlapec. Bajtnikov Primož iz Bistrice.

Dotlej, da se Jernej vrne.

Zdaj je Klevž še bolj samotaril. Delo se je zvrnilo na hlapca. Po mlinu se je še, sprenašal, toda še tu mu je delo zastajalo. Nekateri iz vasi so začeli voziti mlet na Bistrico.

Klevžu je bilo vseeno. Nobenega veselja ni bilo več v njem. In če bi moral kolesa ustaviti, bi si nič ne gnal k srcu. Saj ni Jerneja.

Iz dneva v dan se je Klevž staral. Prvič se je spet nasmehnil, ko je prišlo Jernejevo pismo.

»Kako ti jo fant po domače robi.«

Še Klevžarica je bila dobre volje. Pismo je Klevž zataknil za pratiko. Kadar Neže ni bilo blizu, ga je rad vzel v roke in počasi zlogoval.

»Tako kot v Grapi ni nikjer. Tuji kraji in tuji ljudje. Svoje običaje imajo. Pri nas je bilo vse tako domače in lepo. In še to. Vse gre po povelju. Vi niste nikoli ukazovali, vselej samo naročevali.«

In če Klevža ni bilo v hiši, se je po pismu stegnila Klevžarica.

»Mama, takega kruha ni nikjer kakor ga vi pečete. Kako je bila pogača dobra. Tako sveto sem jo jedel, kakor bi molil.«

In Neža briše oči.

»Ti ubogi Jernej.«

Tako je v Grapi, odkar ni Jerneja. Večno čakanje, kdaj bo fant spet pisal.

Pri Bregarju ni dosti boljše. Bregar čaka, kdaj se bo fant oglasil, Minca leta nad Kodranovega, če Jernej ni nemara spet kaj pisal.

»Saj še prvega pisma nisi mogla prebrati«, se smeje Matevž. »Se vidi, da ne poznaš vojaške.«

»Ko mi je tako dolgčas«, je razočarana Minca.

»To je dobro znamenje. Le na Jerneja misli. Saj se bo kmalu spet oglasil.«

Kakor hitro je Minca sama v kamri, odpre skrinjo. Med rutami je skrito pismo.

Draga Minca!

Od daleč sprejmi moje pozdrave. Vso pot do sem, so kolesa tolkla samo tvoje ime. V začetku sem mislil, da bom ponorel. Tu ni Slemenca, ni Grmade in ni Tebe. Potlej sem se unesel. Vojaška trobenta je moj gospodar. Tiho moraš biti in ubogati. Ne gre drugače. Samo to mislim, kdaj bo konec teh dni. Preračunal sem, da moram služiti točno 544 dni. Nadejam se, da se bo dotlej marsikaj spremenilo in sicer v najino korist. Reči moram, da vsak prosti čas premišljam samo to, kako bo z nama. Ne morem si misliti, da bi bila ti Zaleharjeva ali

Izpod domače lipe

ST. RUPERT PRI VELIKOVCU

Na svojem posestvu v St. Rupertu pri Velikovcu je umrl svoječasn dolgoletni velikovski okrajni glavar in poznejši dvorni svetnik Meyerhofer Grünbichl. Velikovski glavarstvo obsega tudi Pliberk, Zelezno Kaplo in Doberlovos, torej glavni del slovenske Koroške. Zato je Meyerhofer našemu starejšemu kmečkemu rodu dobro znan. Korošcem že ves čas primanjkuje domačih uradnikov. Za duhovniški stan je bilo do zadnje dobe še dosti mladeničev. Za politično upravo ali za službo pri sodišču se je le še slučajno kdo zglasil. Proti Slovincem pa sta stali izprva staroliberalna stranka in petdeset let sem vse-nemška družba. Nastopanje slovenskih poslancev na Dunaju je navadno malokaj zalogo, ker je bilo premalo odmeva v domačih krajih. Nekaj uspeha je bilo, ko je bil za predstojnika velikovskega glavarstva imenovan Meyerhofer. Bil je Nemec in zato ga Nemci niso mogli strmoglaviti. Meyerhoferjevo bistro oko je kmalu opazilo, zakaj Slovenci na Koroškem propadajo. Kmalu so morali duhovniki in gospodari spoznati, da imajo pravičnega in dobrotnega glavarja.

Po plebescitu je šel v pokoj, pod Dollfusom je vlada starčka poklicala v državni svet, za par let samo. Slovenski narod na Koroškem bo svojemu okrajnemu glavarju, »der windische Hofrat« so ga Nemci sramotili, trajno hvaležen.

VELIKOVEC

Ker se je zima tako neskončno zavlekla, so bili kmetje v strahu, kaj bo s posevkom. Bati se je bilo, da je ozimina zmrznila. Toda Bog je dal, da je setev lepa, kakor že dolgo ne. Rž je gosta in močna, pšenica kar črnozelená in vigredna setev se vrši ob najugodnejšem vremenu. Le za krompir je marsikdo v stiski, ker je precej semenskega krompirja zaradi hudega mraza v kletih pozeblo. Sadno drevje je že kolikor toliko v popju in je že videti približno pridelok, če ne pride še kaj vmes. Hruške kažejo dobro, jabolka manj. Skoda, da ljudje niso navajeni hrušk sušiti. Zadnja leta so ljudje iz hrušk kuhali dobro žganje in ga kaj lahko prodali. Pri prašičjereji so kmetje hudo prizadeti. Svinje deloma niso postale breje, deloma pa je poginilo mnogo mladih prašičkov. Neki gospodar ima od sedmih plemenskih svinj troje prašičev. Poleg tega je veliko prašičev bolnih in živinozdravnik ne more ugotoviti, kaj jim je. Ali so morda nova svinjska plemena tako občutljiva, da ne uspevajo. Drugo zlo, ki je kmete zadelo, je predpis glede živine. Ta predpis predpisuje občinskega bika in kmet ne sme gnati krave drugam. Tako se je zgodilo kmetu, da mu od petnajstih krav ni nobena povrgla. Kam nas vodi brezsmiselno uvajanje predpisov?

PREDEL

Dne 1. aprila je v Predelu pod Podkrnosom umrla daleč naokoli znana Klamfarjeva marna. Ranjka je dočkala 74 let.

Malo pred Miklavžem je prišel Bregar z barvo na dan. Minca je ravno prašičem nesla, ko so jo oče ustavili pred svinjakom.

»Minca, z žaleharjevim bodi bolj prijazna.«

»Ne morem biti, ata, Ga nimam rada.«

»Zakaj ne? Jernej se te malo spomni, hvala Bogu. Komaj pozdrav naroči našemu.«

»Vseeno«, se potuhne deklíč. Prav, da oče ne vedo, kam Jernej piše.

»Ti povem, da iz te moke ne bo kruha. Na prázne roke Bregar ne daje svojih otrok. Ne sovražim Jerneja, Bog ne daj in še danes bi lahko vsak večer prišel v našo hišo, ko bi bil pri pameti. Tako pa je previsoko gledal.«

»Fronca ne maram, pa če me ubijete.«

»Ne bom te pobijal. Samo to ti povem: žalehar bo na pomlad gospodarstvo spregel. Skrnina mu nagaja. Naprej pa sama veš.«

In je odšel v hlev.

Minca je z jokom pritekla v kuhinjo, vrgla škafo v kot in se zaprla v kamro. K večerji je ni bilo, čeprav so jo mati klicali.

Razločno je slišala, ko so oče rekli: »Ne zagovarjaj. Čas vse pozdravi. Sama vidiš, da otroka ne moreva dati hlapcu. Jaz ga lačnega ne bom gledal.«

»Jaz pa nesrečnega ne«, se je postavila Bregarica za deklíča.

»Potuho ji dajaj. Kakor sem rekel.«

Tako je prišla tesnoba v Bregarjevo hišo. Minca Jerneju ni upala nič pisati. Preveč bi se gnal, revež. Dobro ga je poznala. Tudi Kodranovemu je prepovedala.

»Imaš prav«, ji je pritrđil. »Jernej bi težko živel, ko bi zvedel. Samo ne daj se. Oče se bodo že unesli.«

Pa se niso in tudi kazalo ni, da se bodo. Minci je čez dan bolj hodilo na misel, da bi oče radi videli, da bi šla k žaleharjevim prej, preden bi se Jernej vrnil.

»Ne dam se jim«, je včasih pozno v noč grizla rjuho od same jeze. Zadnji pot je po dolgem času srečala Fronca. Kar nekaj se je šlinil spet okoli nje in je ni pustil naprej, dokler ga ni čofnila čez usta.

Potrkon neumni! Naj se kar drugam vtakne. Jernej je zvesto pisaril, Kodranov zvesto nosil pošto. Kar čeden

Bila je vzorna kmetica, nepopisno pridna in globoko verna, ter ena tistih, ki tudi v celovski okolici govorijo še svoj slovenski jezik. Od hitlerjancev je mnogo trpela. Hoteli so jo tudi seliti, pa se je župan krepko postavil zanjo, da so jo pustili. Sin gospodar se je srečno vrnil od vojakov na njeno prošnjo in priprošnjo njene sinahe. Ko sama ni mogla več v cerkev, je skrbelá, da so hodili drugi, ki so lahko šli. Zadnja njena beseda je veljala sinahi, ki se ji je prisrčno zahvalila, da med njima vsa leta skupnega življenja ni prišlo do žal besede.

GORJANE NA ZILI

Pri nas smo se letos pripravljali na Veliko noč s slovesno tridnevnicjo. Župnik je poklical za pomoč pri spovedovanju še enega duhovnika in ljudje so se v velikem številu udeleževali velikonočne spovedi. Že dolgo nismo peli in molili s takšno vnemo kakor letos. Zlasti petje mož in šolskih otrok je bilo lepo. Župnija se pripravlja še na dve slovesnosti, ki bosta prihodnje leto: Na novo mašo, ki jo bo pel domačin g. Moertl in na šeststoletnico hude nesreče, ki je zadela našo dolino, ko se je leta 1348 utrgal Dobrač in zasul pokrajino. Pod goro je bila župnija sv. Janeza, o kateri sedaj ni nobenega sledu več. Ostale so samo župnije ob robu stare fare: Bistrica, St. Jurij in Gorjane.

DRAŠČE PRI BISTRICI

V Draščah je začela delati nova tekstilna tovarna, v kateri je sedaj zaposlenih že petdeset delavcev. Upati je, da bo novo podjetje dobilo potrebne surovine in odjemalce v domačem kraju.

REBERCA

Nesreča, ki nikoli ne počiva, je obiskala v nedeljo 30. marca tudi naš sicer mirni kraj. Okoli treh popoldne se je nepričakovano podrl strop Gmajnarjevega hleva, ki ga je bil poškoval požar že lansko leto. Strop je pokopal pod seboj štiri glave goveje živine. Sosedje so vneto pomagali prizadetemu posestniku pri reševanju ponesrečenih živali. Nekaj živali so rešili. Mlademu gospodarju želimo, da bi si kmalu opomogel od hude nesreče.

ST. JAKOB V ROŽU

Na veliki petek je po dolgem in hudem trpljenju, ki ga je prenašal vdano in potrpežljivo, preminil daleč na okrog znani Tomaž Gabr u č, po domače stari Knezov oče. Dosegel je visoko starost osemdeset let. Zadnja leta je potrpežljivo trpel priklenjen na posteljo, ker mu huda bolezen ni pustila niti toliko, da bi mogel sam v cerkev, kar je najtežje pogrešal. V mladih letih je prevzel trdno Knezovo posestvo, na katerem je s pridnostjo ter deloma tudi z uspešno kupčijo povečal in polepšal stavbe ter gospodarska poslopja pa tudi dokupil nekaj zemlje. Zaradi kupčije z živino je prehodil dokaj zemlje ter je bil zlasti v sosednih slovenskih deželah

kup pisem je bilo že v skrinji med rutami. Minci v edino uteho.

V zadnjem pismu je Jernej omenil, da upa na dopust. Tisti, ki imajo samo devet mesecev ga ne bodo dobili, oni z osemnajstimi pa upajo na pomlad. Nemara po Veliki noči.

Minca je vsa srečna. Da bi le Jernej prišel. Potlej bo vse prav. Vse se bo uredilo.

Tudi Bregarjev je pisal nekaj o dopustu po Veliki noči.

Nerodna reč, prekvató! Jerneja si ni želel domov, dokler se stvar ne bi uredila.

Koj po Treh kraljih je šel Bregar k žaleharju. O stvari se je treba pomeniti, da bi se napravila pisma.

»Saj ne vem, pri čem sem. Minca ni videti navdušena. Fronc je obupan. Deklíču se je Jernej vsedel v srce in amen.«

»To je moja naloga. Jaz sem gospodar. Če po pravičij povem, je dosti Fronc sam kriv. Preveč je šlevast. Je pa Jernej ves drug. Kar zastavi, drži.«

»Menda ga ne misliš hvaliti«, je skoraj strupen žalehar.

»Ne, poštena sodba je taka. Podjeten je Jernej bolj. Da bi poleg rok imel še zemljo, bi koj udaril z njim.«

Zdaj se žalehar kar meči.

»Pisma bi lahko koj napravili. Sebi in ženski bom zapisal kot, liter mleka na dan in hrano, obleko in kos gmajne. Pa doto Marički in Johani. To bi se vse natančno zmenili. Ti z dekletom uredi in povej. Potlej gremo lahko precej v mesto.«

»Jaz bi rad videl, da bi bile komedije koj po Veliki noči v kraju, ker kani Jernej priti na dopust. Potlej bo za vse nerodno.«

na Kranjskem in Goriškem dobro znan. O svojih potovanjih je še v poznih letih rad pripovedoval prijete zgodbe. Ko se mu je na stara leta njegovo zdravstveno stanje slabšalo, je ubogal nasvete ter se je podal na zdravljenje v Dolenjske Toplice ter v Laško pri Celju, vendar ni mogel dolgo vzdržati tako brez dela in je prezgodaj prekinil zdravljenje. Ko je obnemogel in ga noge niso več držale, je prišla njegova skrbna sestra Urši, ki mu je več let stregla v bolnici. Z njim je legla v grob zopet trdna slovenska korenina. Bog mu daj, da

se po dolgem trpljenju odpočije v nebeskem raj, vsej Knezovi družini pa naše iskreno sožalje.

MOHLICE

Dne 16. marca je umrl v Mohličah Jožef Puchreiter, ki je bil več let profesor na gimnaziji v Ljubljani in od leta 1895 — 1930 profesor na realki v Brnu. Od leta 1930 je živel pri svojih sorodnikih v Mohličah. Rajni je bil tudi podobar — akademski slikar. O njem piše neki stari časopis: »Kot dolgoletni profesor na gimna-

Nov lovski zakon

Nov lovski zakon za Koroško so sklenili dne 1. aprila po živahnih razpravah in hudem razburjenju. Koroški Slovenci nimamo svojega zastopnika, zato smatramo za potrebno spregovoriti o stvari svoje mnenje, katero seve zdaj ne bo zalego nič več, kakor zvonjenje po toči. V starem času je bila lovska pravica last gospode, graščaka. Sicer se je tudi tedaj pasla divjačina na kmečkem polju in travniku, ali kmet je ni smel streljati in loviti, ker bi ga sodili kot tatu. Od leta 1848 z graščaki nimamo več dosti opraviti, na mesto teh je stopila druga gospoda, ki je hodila na lov. Leta 1849 so izdali postavo, katera določuje, da je lov last zemljiškega gospodarja, in socialistom, ki so zdaj izvedli spremembo postav, očitajo kršitev »svete« lastninske pravice. Pripomniti je treba, da divjačina ni tako last kakor krava v hlevu, katero si kupil ali vzredil. Srna je od nekd prilietela, in divje koze so pridrvele Bog ve odkod, recimo v Košuto ali na Stol. Včasih se je divjačina v naravi spréhajala kakor vrabci v zraku, danes ima gospodar svoja lovišča seve že precej zagrajena in lastninska pravica se je utemeljila. Zasebna lovišča, za katera se politika peha, obsegajo na Koroškem 288.000 hektarjev, 848.000 hektarjev pa obsega zdaj že občinski lov. Zasebni lov ima torej samo polovico tega, kar poseduje občinski. Zasebni lov je dal ljudstvu v enem letu 121.000 kg živeža to je 12 vagonov mesa, občinski lov pa je dal na trg samo 7,8 vagonov, torej znatno manj. Če se vse socializiranje tako slabo obnese, bi bilo pametneje, da ostane mo pri starem.

Naš prvi pomislek je, da bi se morale takšne postavke sklepati za vse dežele, ne samo za eno samo, ki ima slučajno socialno demokratično večino. Tako važne postavke bi morali sklepati zastopniki države, ne pa posamezna deželna zastopstva.

Lovci in slovenski kmet so se navadno slabo razumeli. Lovci so bili vseskozi zastopniki koristi gospode, ne pa zastopniki kmečkih pravic. In ti prijatelji so bili pred petdesetimi leti voditelji in zastopniki liberalne politike, v naši dobi prijatelji in zastopniki nacizma. Vsaj po večini. Pogledajmo v »Mir« in venomer bomo našli kmečke pritožbe, da graščinski gozdar (Forstmeister) ne da slovenskemu kmetu potrebne nastilje, da se brani dajati kmetom, koder sami nimajo gozda, potrebna drva, če se kmet pri volitvah ni hotel pokoriti lovčevemu ukazu. Ta pritisk je bil tako hud, da se je nekoč v deželnem zboru zgražal nemški poslanec Steinwender nad graščinskimi

dekle je pri prič pobledele. Kar slutila je, kaj bo prišlo.

»Kaj pa je, ata?«

»Z žaleharjem sem govoril. Rad bi, da bi prišla za mlado k hiši. Jaz sem mu obljubil. Mislim, da me ne boš postavila v sramoto. Dobro ti hočem in želim, da bi ob svoji smrti mogel videti vse svoje otroke dobro preskrbljene.«

Bregar je govoril mirno, vendar ni mogel skriti nemira, ki se ga je polastil, ko je videl začudene Minčine oči.

»Ne morem vam ustrediti, ata. Rada vas imam in mamo tudi, toda Fronca nimam rada.«

Minca je samo dahnila.

Bregar se je kotlil.

»Poglej, Minca, jaz bom ostarel. Če na Jerneja misliš, ti nič ne kaže. Hlapec je hlapec. Večen trpin, toliko, da rine.«

»Pa če ga imam rada? Fronca pa nimam.«

»Takole je s to stvarjo, Minca. Ljubezen je dotlej, dokler človeku ni treba skrbeti, kaj boš skuhal. Tudi če imaš danes Jerneja rada, bi ga bila čez leta sita, ko bi skupaj z njim mlatila revščino. Fronca danes ne moreš, toda ko boš z njim živela, ko boš postala gospodinja poštene kmetije, ga boš vzljubila. Meni verjemi.«

»Ne morem, ata. Jerneja ne bom nikoli pozabila. Fronca nočem.«

V Minci raste trma.

V Bregarju vstaja gospodovalnost.

»Ne bova se pregovarjala. En teden imaš časa, da vse premisliš. Potlej gremo k notarju, da naredimo pisma.«

Bregar zadrleščne z vrati.

Koj, ko je Minca sama, bruhne v jok. Nekam je morala izliti strah, žalost, jezo in trmo. Da bi bil zdaj Jernej tukaj. Naravnost k njemu bi šla in nikdar več nazaj. Jernej bi vedel svetovati.

Minca se je zaprla vase. Jerneju ni o ošetovi zahtevi nič pisala, le h Kodranovemu se je zatekla.

»Kaj bi napravila?«

»Jaz Fronca nočem. Raje grem od doma. Večno ne bo tako in Jernej se bo vrnil.«

(Dalje prihodnjíč.)

ziji v Ljubljani je vzbudil s svojimi kiparskimi deli veliko zanimanje. Med drugim je zelo znan njegov doprni kip zgodovinskega Valvazorja in ljubljanskih županov Dežmana ter njegovega naslednika Hribarja. Pokojni profesor je bil rojen v Železni kapli. Cerkveni moški zbor mu je pod vodstvom Mihe Povodna zapel v slovo žalostinko, ki je znana samo v Mohličah:

Oj spavaj mirno in sladko,
Viharno ti življenje je prešlo.
Le hladni grob nam mir in pokoj da,
ki svet ga nepokojni ne pozna.

Naj lahka tebi zemlja bo,
Naj bo za mehko ti posteljico.
In na višavah tam nad zvezdami
nebeški naj pojo ti angeli.

V nebesih pa najlepši kraj
Marija božja Mati daj.
Nazadnje, dragi, prosimo te še:
na nas pri Bogu tam še spomni se.

VOGRČE

Dolge in hude bolezni je Bog rešil Lubasovo Mojco, ki smo jo ob številni udeležbi vaščanov pokopali 4. aprila. Naj počiva v miru, ljubi Bog pa ji naj obilno poplača za njeno trpljenje in boguvdano potrpljenje v hudi bolezni. — Po dolgih zimskih kmečkih počitnicah smo spet prišli za delo. Visoko smo si zavihali rokave in tako bodo ostali do prihodnjih kmečkih počitnic, do prihodnje zime. Z novim življenjem v naravi pa gremo tudi mi kmetje novim skrbem nasproti, ki nas tarejo kar naprej. Le pogledite! Tudi na kmetih se nobena stvar sama od sebe ne naredi. Za kmečko delo je treba delovnih moči. Te pa je treba imeti in jih tudi plačati. Dobiti jih ni lahka stvar, ker se mladina otepa kmečkega dela, kar se da. Če pogledamo danes po kmetih, vidimo, da je največ kmečkih delavcev »Ausländerjev«, ki so marsikateremu kmetu edina pomoč in če bi se ta odpovedala, bi marsikje ljudje niso imeli s kom delati. Po drugi strani je treba ljudi tudi plačati, ker nobeden noče delati samo zaradi dobrega zraka in samo za hrano. Toda kje vzeti denar, za katerega je bila na kmetih vedno trda. Delavca moraš plačati 40 do 60 šil. Za 100 kg pšenice pa dobiš 35 šilingov. Torej te stane delavec mesečno več kot 100 kilogramov pšenice. To nam pride gotovo predrag. Po drugi strani pa moramo plačati za kilogram semenske koruze 2.50 šil. To ni nobeno razmerje. Poleg tega smo dobili še od oblasti, koliko in kaj moramo zasejati in posaditi. Mi bi to prav radi storili, toda vprašanje je, kje dobiti delavce. Oddati pa bomo morali ne glede na to, ali bomo mogli to storiti ali ne. Vidite, take težave nas tarejo poleg mnogih drugih.

LEŽBE

Ker se že dolgo nismo oglasili, morda mislite, da smo zaspali. Pa nismo, je že precej časa, kar smo se prebudili iz zimskega spanja in veselega srca pograbili za spomladansko delo. Sneg je kar naenkrat pobegnil od nas, česar smo bili prav veseli, ker letos je bil predolgo naš gost. Ko se je začel topiti, je bil potok, ki teče

skozi vas, do vrha in še malo čez poln tako, da se je bilo bati poplave. Poleti se potok posuši in nekateri vneti vaščani imajo to slabo navado, da mečejo vso staro šaro vanj. Tako vidiš tu notri stare piskre, razbite kozarce, škatle od konzerv in podobno. Letos se je spet pokazalo, kako je to odlaganje napačno. Voda je odnesla vso to ropotijo na travnike in vse tam odložila tako, da je nevarno za otroke, da se porežejo po nogah, ko se bosí igrajo na travniku. Ker je bilo precej mokro, smo začeli komaj malo orati in sejati. Prejšnja leta smo že meseca marca vse to opravili in smo letos že malo pozni. Poleg tega nam manjka še delovnih moči. — Pretekli teden so v sosednji vasi pri Pradovčniku neznani tatovi ukradli veliko svinjo in vse kokoši. Zdaj res nobena stvar ni varna pred različnimi dolgorprstneži, ki si jo mora kmet s trudapolnim delom pridobiti.

DOB

Zadnje nedeljo v mesecu marcu smo imeli lepo uspel občni zbor kmečke zveze za občino Blato. Udeležba je bila navdve lepa. O delu in uspehu Kmečke zveze od leta 1932 dalje je poročal Črčej. S prevdarno besedo in izklesano mislijo je razvijal program za splošni dobrobit občine. Kajzrov oče iz Rinkol so z vzglednim delom in živo besedo pozvali k nadaljnjemu delu, ki koristi nam in bo koristilo našim zanamcem. Pri volitvah novega odbora so stari in izkušeni delavci pritegnili nove pomočnike, ki jih bodo vpeljali v delo za obči blagor. Božičev oče so bili izvoljeni za predsednika, Klopov Erih pa za tajnika. Upamo, da nihče od udeležencev občenega zbora na poti domov ni bil napaden, ker sedaj zaradi nekaterih prenapetežev, ki se jim budi stara hitlerjanska kri, ni vedno varno sam hoditi niti podnevi. Lep primer nam je Srijenc iz Blata, oče številne družine, ki so ga taki prenapeteži tako s koli in breami obdelali, ko je šel na Jožefovo zvečer mirno s svojo družino domov, da še sedaj leži in ni nič pomagalo, da je bilo vse tako »skrbno« poskrbljeno za varnost ljudi, ki so prišli gledat igro. Oko postave je pač zato, da mirno gleda in se ne razburja, če kdo koga s kolom po glavi.

SMIHEL PRI PLIBERKU

Na velikonočni ponedeljek so nam naši mladi igralci vprizorili veseloigro »Ulica številka 15«. Odrezali so se dobro. Zlasti jih moramo pohvaliti glede dobre izgovarjave, kajti večina igralcev je hodila v šolo v času najhujšega ponemčevanja. Na veliko soboto smo imeli vstajenje in peveci so se zares potrudili in nam lepo zapeli velikonočno »Alelujo«. V našo dolino je že močno pokukala zelena vigred in začeli smo orati ter sejati, da bo pozimi dati kaj v lonec.

Za dobro voljo

Nezadovoljnejš:

»Glej, to je pa res lep koledar.«
»Meni se ne dopade, premalo nedelj je v njem.«

Radio Celovec govori preko časopisa

V radiu smo slišali v okviru slovenskih oddaj v zgodovinski uri:

Gotovo je zgodovina Slovencev Korošcem malo znana, saj jo šole na tem ozemlju niso poznale in tudi zgodovinska knjiga ni imela možnosti prihoda v koroške domove. Skušali bomo počasi obravnavati dobo za dobo naše preteklosti, in sicer po nepristranski sodbi posameznih zgodovinskih dogodkov.

Najprej bomo premerili zemljo, na kateri so živeli naši predniki od preselitve iz Zakrpatja v novo domovino, nekdanj mnogo večjo kot je danes. Kakor drugod je tudi pri nas ozemlje, na katerem so živeli in še živijo Slovenci, njegova velikost in oblika, meje in prehodnost, fizična struktura, podnebje in rastlinstvo, z eno besedo to, kar se imenuje tudi geopolitičen položaj, vplivalo v veliki meri na njegovo politično, gospodarsko, socialno in kulturno preteklost, in jo tudi določalo.

Ozemlje, ki je bilo in je pozorišče slovenske zgodovine, je kar se da mnogovrstno in v svoji naravi mnogolično. Slovenska zemlja sega v visoko alpsko pogorje, obsega z gozdom pokrite obširne planote in gorovja, sredogorski svet in gričevje, ravnine v alpskih kotlinah in ob večjih rekah, se razprostira preko velikega dela kraškega sveta — golega in obraščenege, se širi do skrajnega roba zgornjeitalijanske in je po drugi strani še del panonske nižine, sega od ozkega primorskega pasu do meja večnih ledenikov. Slovenska zemlja, nekdanja in sedanja, je del zemeljske površine, na kateri se stikajo in križajo morfološke in geološke, klimatske in vegetacijske meje, preko vodijo od prvih zaznavnih časov njene preteklosti pomembna pota vojaškega osvajanja in trgovskega prometa, dovajajoča vanjo v vseh obdobjih, za več ali manj časa, narode in ljudstva različnih ras in jezikov, ver in kulturnih stopenj.

Mnogolična geografska struktura slovenske zemlje je povzročila, da so geografske komponente v njeni zgodovini vsega upoštevanja vredne, take, ki so njen historičen razvoj odločale in ga pospeševale, pa tudi take, ki so mu podlegale.

Oglejmo si najprej strnjeno ozemlje slovenske naselitve za časa njegovega največjega obsega, to je v 9. stoletju. Takrat gre meja Slovencev za Trstom pred vrati Krmina, Čedadna in Humina, v povirjih Drave, Mure, Anize in Traune na zapadu, do Donave in še preko nje na severu ter do Bakonjskega gozda in Blatnega jezera na vzhodu.

Danes je zapadna slovenska meja od Rokave (Dragonje) v Istri do Kanalske doline v glavnem ista kot pred 11. stoletjem. Silno se je pa premaknila severna meja, ki poteka danes na približni črti Šmohor v Ziljski dolini, Dobrač, izliv Zilje v Dravo, med Osojskim in zapadnim delom Vrbskega jezera, nad Celovcem, na grebenih Svinjske planine, ob Dravi pri Labudu, preko grebenov Kozjaka, ob severnem podnožju Slovenskih goric do Radgone, na črti

Radgona-Raba zapadno od Monoštra in na črti Monošter-Dolnja Lendava.

Ako primerjamo površino »Sklavinije« frankovskih časov v 9. stoletju, ko je bila po obsegu največja, z zemeljsko ploskvijo, na kateri bivajo Slovenci še danes, vidimo, da so Slovenci izgubili v teku enajstih stoletij približno dve tretjini svojega ozemlja. Odgovor na vprašanje, ki se nam ob tej porazni številki vsiljuje, kako so mogli Slovenci izgubiti tako ogromen del svoje nekdanje zemlje, nam bo dalo proučevanje geografskega položaja slovenske zemlje, zgodovina le-te ter Slovencev samih.

Če si ogledamo obliko zemeljske površine, na kateri so bivali Slovenci ob času svoje največje razširjenosti, se nam ta, prenešana na zemljevid, ne zdi ravno nevarna, kajti dovolj je zaokrožena, nje obseg od juga proti severu in od zapada proti vzhodu približno enako velik, neglede na to, da se v pasu, ki meri v zračni črti okoli 300 km, naslanja na istorodno narodno telo. Geografska ploskev v dobi največje slovenske razširjenosti kaže kvečjemu eno samo nevarno mesto, to je klin, ki se zadira ob zgornji Dravi proti zapadu, kjer je onstran Lienca že v 7. stol. tekla najzapadnejša slovenska meja. Prav ob tej skrajni, v zapadno smer porinjeni tipalnici Slovencev, je prišlo do prvih zmag in porazov naših prednikov, o katerih nam zgodovina poroča.

Dravska vrata v alpski meji so prva pripeljala Nemce do Slovencev in mednje. Ti so jih v 7. stol. še odbili in do srede 8. stol. obranili svojo osrednjo pokrajino, Karantanijo, pred tuji. Pregrada visokih Alp, ki je sto in petdeset let branila slovensko zemljo pred tujim vplivom, je padla takoj, ko se je s politično in versko priključitvijo karantanskih Slovencev na zapad v temeljih začel rušiti njihov stari red. Visoke Alpe, od furlanskih meja do Dachsteina navidez prirodni branik, ki bi si ga alpski Slovenci težje boljšega želeli, se izkažejo kot gorovje, ki ni branilo, marveč, navzlic majhnemu številu visokogorskih prehodov, dovajalo med Slovence politično in kulturno močnejši tuji rod in red.

Mnogo nevarnejša in prej nego alpska je bila propadu zapisana obdonavska meja Slovencev. V prastarem evropskem prehodnem ozemlju so postali tamkajšnji maloštevilni Slovenci žrtev narodov, ki jim je šlo za gospodarstvo nad velikimi vrati, vodečimi iz Nemčije v Panonijo. Slovenski element v Obdonavju med Bavarsko in panonsko nižino je strlo premikanje nomadskih osvojevalcev (Obrov, Madžarov) ter politična, kulturna ofenziva Nemcev, ki si prav v obdonavskem koridorju ustanove najmočnejšo dinastično tvorbo na vzhodu, jedro bodoče Avstrije.

V geografskem oziru zelo ugodna je bila tudi severozahodna slovenska meja, ki jo moramo imenovati panonsko. Odprta ravnina ob Donavi in spodnji Rabi ter lahko valovit svet ob Zali, zgornji Rabi in Blatnem jezeru je bil ugodno torišče nomadskih narodov, ki so, sledeč velikemu azijsko-evropskemu stepnemu pasu, dospeli do Alp in se s svojimi lahkimi konjeniški krđeli zadrževali v odprtem in ravnem terenu kot v gorah in hribih, za konjeniške trume težje dostopnih. Slovenci na panonski meji so bili izpostavljeni močnemu pritisku, podložništvu od strani obeh nomadskih narodov, s katerima so v novi domovini prišli v dotik, Obrov in Madžarov. Trenje narodov v panonski nižini je Slované v njej deloma strlo, deloma potisnilo ob njene robove. Najprej so se Slovenci pod obrskim pritiskom umaknili v predalpski in alpski svet. Po propadu obrske sile je prišlo do slovenskega protisunka in celo do neke vrste državotvornosti Slovencev v panonskem odseku; to dokazuje panonska kneževina Pribine in Koclja. Panonska nižina izkazuje za kratek čas celo privlačno silo za slovenski element. Toda istočasno s slovensko ekspanzijo se vrže v Panonijo germanizatorični val, ki je med Slovence gosto nasejal nemške koloniste. Nemški pritisk v Panonijo sicer ni bil dolgotrajen, kajti že ob koncu 9. stol. ga je uničil naval drugega nomadskega naroda, Madžarov, ki so nekdanje panonsko-slovensko ozemlje v teku enega tisočletja zmanjšali od približno najmanj 10.000 km² na okroglo 1000 km².

Proti jugovzhodu, med Muro in Istro, je vsa geografija slovenskega ozemlja najožje povezana z zgornjim jadranskim Primorjem, dinarskim Krasom, srednjim in spodnjim Posavjem ter Podravjem, tako da bi po navesti geografskih činiteljev morali ob Savi, Dravi in Kolpi pričakovati veliko in enotno državno tvorbo. Le enkrat v prvem obdobju naše preteklosti naletimo na tak poizkus za Ljudevita Posavskega, ki pa pod težo močnejših političnih sil propade.

(Dalje prihodnjič.)

Obsodbe vojaških sodišč

DOGODEK V BOROVLJAH

Prvega aprila se je moralo zagovarjati pred britanskim vojaškim sodiščem v Celovcu 12 oseb, ker so dne 23. marca vdreli v prostore Osvobodilne fronte v Borovljah. Po ugotovitvi krivde je predsednik, podpolkovnik Cohen povdaril, da so takšna dejanja v sedanjem, napetem času nezasišana ter je obsodil vodjo skupine Siegfrieda Krassnitzerja zaradi kršitve hišnega miru na 4 mesece zapora. Drugi obtoženci so bili vsi obsojeni le pogojno na zaporno kazen 4 mesecev. V slučaju lepega vedenja skozi eno leto, jim ne bo treba kazni oddati. Pet jih je bilo dodatno obsojenih na denarno kazen 250 šilingov in nadaljnjih pet na denarno kazen 50 šilingov.

*

Pred vojaškim sodiščem v Celovcu so bili nadalje obsojeni: Andrusiak Ivan, Poljak, 4 mesece zapora zaradi prekršitve odločb o razdeljevanju živil.

Gaal Marija, Madžarka, Gaier Ana, Jugoslovanka in Bardossy Jožef, Madžar, na dva mesece zapora, ker so podali lažne izjave pred vojaškim sodiščem.

Rastner Ljudmila, Avstrijka, na 7 dni in 200 šilingov denarne kazni, Kogler Frieda, Avstrijka, na 14 dni zapora in 300 šilingov denarni kazni; obe zaradi krivične prilastitve blaga iz britanske prodajalne Church of Scotland, kjer sta bili nastavljeni.

Müller Rudolf, Avstrijec, na 6 mesecev zapora zaradi lažnih podatkov v vprašalni poli.

Lukar Osman, Jugoslovan, na 3 mesece zapora zaradi krivične pridobitve usnja.

Popetschnig Eleonora, Avstrijka, na 5 mesecev zapora, ker ni upoštevala nekega odloka.

SLIKE

vseh vrst, povečave in pomanjšanja, umetniške slike, nagrobne slike (po kakršnikoli fotografiji)

VAM NAPRAVI

umetniški atelje

CARL HEDANEK

CELOVEC, Paulitschgasse 13,

tel. 20-90.

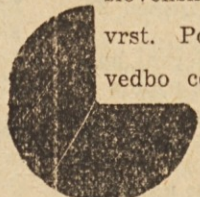
Zahtevajte cenike! 300

KUPUJEMO

slovenske knjige vseh

vrst. Ponudbe z na-

vedbo cene poslati na

UPRAVO »KOROŠKE KRONIKE«, Celovec, Funderstraße 1.

POPRAVEK

k velikonočni nagradni križanki.

Manjka: 128 vodoravno: dolžinska mera (kratica).

Sobota, 12. aprila:

7.10: literarno predavanje.

20.15: poročila.

Nedelja, 13. aprila:

7.25: jutranji pozdrav

18.30: plošče po željah.

20.15: naša pesem.

Ponedeljek, 14. aprila:

7.10: oddaja za gospodarje.

20.15: poročila.

Torek, 15. aprila:

7.10: zgodovinsko predavanje.

20.15: poročila.

Sreda, 16. aprila:

7.10: iz svetovnega tiska.

20.15: poročila.

Četrtek, 17. aprila:

7.10: pestra glasba.

19.30: polurna oddaja.

20.15: poročila.

Petek, 18. aprila:

7.10: slovenski možje.

20.15: poročila.

Sobota, 19. aprila:

7.10: literarno predavanje.

20.15: poročila.

Morebitne spremembe bomo objavili pravočasno v radiu.